

Τα εδεσσαϊκά οικογενειακά ονόματα (1382 έως σήμερα). Ιστορική και γλωσσική θεώρηση¹

Α΄. Σύντομος πρόλογος.

Η Έδεσσα, όπως είναι γνωστό, είχε υποδουλωθεί στους Οθωμανούς κατά το τελευταίο τέταρτο του 14ου αιώνα².

Κατά την περίοδο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, που επακολούθησε, οι σωζόμενες γραπτές πηγές - μαρτυρίες, κυρίως κώδικες της τότε Ιεράς Μητροπόλεως Βοδενών³, δηλαδή της σημερινής Ιεράς Μητροπόλεως Εδέσσης, Πέλλης και Αλμωπίας, εκτός από διάφορα άλλα ιστορικά στοιχεία, μιας δίνουν και διάφορες πληροφορίες για ονόματα των κατοίκων της Έδεσσας⁴.

Σύμφωνα με τις υπάρχουσες μαρτυρίες προκύπτουν τα εξής:

Κατά τους πρώτους αιώνες της Τουρκοκρατίας οι Εδεσσαίοι, όπως και οι άλλοι χριστιανικοί πληθυσμοί της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, δεν έχουν επώνυμα / επίθετα.

Επειδή ο τόπος είναι μικρός και οι κάτοικοι λίγοι, σχεδόν όλοι γνωρίζονται με τα βαπτιστικά τους ονόματα. Σ' αυτό συντελεί η μακροχρόνια αρχαία ελληνική και βυζαντινή παράδοση, αλλά και η ορθόδοξη χριστιανική θρησκεία, η οποία θεωρεί το βαπτιστικό όνομα ως το βασικότερο γνώρισμα της προσωπικότητας του ορθόδοξου χριστιανού.

Σύμφωνα με τις πηγές, με το πέρασμα του χρόνου, για λόγους καλύτερης επικοινωνίας, κοντά στο βαπτιστικό προστίθενται και διάφορα άλλα συμπληρωματικά στοιχεία ταυτότητας, με τα οποία χαρακτηρίζεται ο ονομαζόμενος.

Τελικώς, από το βαπτιστικό και τα προστιθέμενα νέα στοιχεία ταυτότητας εξελίσσονται και δημιουργούνται, μέσα στον χρόνο, τα σημερινά εδεσσαϊκά οικογενειακά ονόματα (επώνυμα, επίθετα).

Στην εργασία αυτή ο όρος οικογενειακά ονόματα κατά την περίοδο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στην Έδεσσα δεν χρησιμοποιείται με το σημερινό νομικό του περιεχόμενο. Άλλωστε, την εποχή αυτή δεν υπάρχουν επώνυμα με τη ση-

μερινή νομική έννοια του όρου.

Με τον όρο οικογενειακό όνομα εννοείται κάθε προσδιοριστικό στοιχείο, δηλαδή πατρογνυμό, μητρογνυμό, επάγγελμα, τόπος καταγωγής, δηλ. εθνικό ή πατριδιωνυμικό, παρανύμιο, δηλ. παρατοσούκλι, το οποίο προστίθεται στο βαπτιστικό όνομα, ώστε να ξεχωρίσει το ένα πρόσωπο από το άλλο. Έτσι, με τον τρόπο αυτό δημιουργούνται τα σημερινά εδεσσαϊκά επώνυμα.

Από το έτος 1382, κατά το οποίο έχουμε την πρώτη γραπτή μαρτυρία για εδεσσαϊκά ονόματα μέχρι σήμερα, τα σπουδαιότερα ιστορικά γεγονότα, τα οποία συμβαίνουν στην Έδεσσα και τα οποία επηρεάζουν, κοντά σε όλα τα άλλα, και την εξέλιξη των οικογενειακών ονομάτων, κατά χρονολογική σειρά, είναι τα παρακάτω:

1. Η εγκατάσταση μωαμεθανικών πληθυσμών στην περιοχή από τα τέλη του 14ου αι. κ.ε.⁵.

2. Οι μετακινήσεις πληθυσμών, κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας, με διαφορετικό γλωσσικό πολιτισμό από και προς την Έδεσσα και η εγκατάσταση ορισμένων απ' αυτούς σ' αυτήν.

3. Η απελευθέρωση της Έδεσσας και η ένταξή της στα όρια του Ελληνικού Κράτους (18-10-1912)⁶.

4. Η εγκατάσταση Ελλήνων από διάφορα μέρη του τότε ελλαδικού χώρου στην Έδεσσα, αμέσως μετά την απελευθέρωσή της.

5. Η αναχώρηση των μωαμεθανών κατοίκων της Έδεσσας στις νέες τους πατρίδες (κυρίως Μ. Ασία)⁷, μετά την ανταλλαγή των προσφυγών πληθυσμών.

6. Η αναχώρηση κατοίκων της Έδεσσας με σλαβική συνείδηση στις νέες τους πατρίδες (κυρίως Βουλγαρία, Σερβία)⁸.

7. Η εγκατάσταση των Ελλήνων προσφύγων, οι οποίοι εγκαθίστανται στην Έδεσσα μετά τη λεγόμενη Μικρασιατική Καταστροφή και την ανταλλαγή των προσφυγικών πληθυσμών (1922 κ.ε.)⁹.

8. Η εγκατάσταση κατοίκων στην Έδεσσα κατά την σύγχρονη περίοδο για διάφορους λόγους (υπόλληλοι, επαγγελματίες, γάμοι κ.ά.).

Αυτά τα γεγονότα είναι καθοριστικά και για την προέλευση των εδεσσαϊκών επωνύμων / επιθέτων, αλλά γενικώς επιδρούν και στη διαμόρφωση του εδεσσαϊκού γλωσσικού ιδιώματος.

Β'. Το γλωσσικό ιδίωμα των κατοίκων της Έδεσσας

Το γλωσσικό ιδίωμα των κατοίκων της Έδεσσας της περιόδου τής Τουρκοκρατίας με τα επιμέρους χαρακτηριστικά του δεν έχει μελετηθεί κατά επιστημονικό τρόπο¹⁰.

Πάντως, για ιστορικούς λόγους, χαρακτηριστικό γνώρισμα της εποχής αυτής είναι ότι οι κάτοικοι τής Έδεσσας, αλλά και άλλων περιοχών της τότε Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, είναι πολύγλωσσοι και πολλοί απ' αυτούς γνωρίζουν συγχρόνως ελληνικά, τουρκικά, σλαβικά, κουτσοβλαχικά, αρβανίτικα κ.ά. Αυτό, φυσικά, δείχνει, εκτός από την εθνολογική σύνθεση του πληθυσμού, και τον γλωσσικό χάρτη των κατοίκων της Έδεσσας¹¹.

Το γεγονός αυτό, άλλωστε, υπήρξε, κοντά στα άλλα, και η αιτία να διεκδικούνται οι περιοχές αυτές από άλλα σημερινά βαλκανικά κράτη με δυσάρεστες συνέπειες για τους κατοίκους¹², και να λειτουργούν, συστηματικά ή υποτυπώδως, στην Έδεσσα, όπως και σε άλλα μέρη της τότε Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, σχολεία. Τα σχολεία που λειτουργούσαν στην Έδεσσα την περίοδο αυτή ήταν κυρίως ελληνικά¹³, τουρκικά¹⁴, αλλά και βουλγαρικά¹⁵, σερβικά¹⁶ και ρουμανικά¹⁷. Μάλιστα, στα ελληνικά σχολεία διδάσκεται επισήμως και η τουρκική γλώσσα¹⁸.

Μετά την απελευθέρωση της Έδεσσας από την οθωμανική κυριαρχία (18-10-1912)¹⁹, το γλωσσικό αυτό ιδίωμα δέχεται επιρροές από τον γλωσσικό πολιτισμό, τον οποίο μεταφέρουν οσιοί Έλληνες εγκαθίστανται στην πόλη από διάφορα μέρη της Ελλάδας.

Επίσης, το γλωσσικό αυτό ιδίωμα δέχεται επιρροές και από τον γλωσσικό πολιτισμό, τον οποίο μεταφέρουν οι Έλληνες πρόσφυγες από την Μ. Ασία κυρίως, αλλά και από τη Θράκη, τον Εύξεινο Πόντο, την Ανατολική Ρωμυλία

κ.α., οι οποίοι εγκαθίστανται στην πόλη, μετά τη λεγόμενη μικρασιατική καταστροφή και την ανταλλαγή των πληθυσμών (1922 κ. ε.).

Σήμερα, η γλώσσα των κατοίκων της Έδεσσας είναι η Κοινή Νεοελληνική Γλώσσα, η οποία, εν μέρει, είναι ακόμη εμπλουτισμένη με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των επι μέρους γλωσσικών πολιτισμών, τους οποίους αναφέραμε παραπάνω.

Πάντως, όπως προκύπτει από τη μελέτη ονομάτων της περιόδου αυτής που εξετάζονται, εξάγονται τα παρακάτω δύο βασικά συμπεράσματα:

1. Τα ονόματα των κατοίκων της Έδεσσας είναι, σε σχετική αναλογία, ελληνικά, εβραϊκά, λατινικά και λατινογενή, τουρκικά, σλαβικά, κουτσοβλαχικά, αρβανίτικα κ.ά.

2. Το γλωσσικό υπόστρωμα, στο οποίο αναπτύσσονται τα ονόματα των άλλων γλωσσικών πολιτισμών, είναι το ελληνικό (βλ. παρακάτω το κεφάλαιο Γ'. Ιστορικές μαρτυρίες). Και σ' αυτό το ελληνικό γλωσσικό υπόστρωμα υφαίνονται και μπολιάζονται, σχεδόν συστηματικά, τα ονόματα των άλλων γλωσσικών πολιτισμών, τα οποία μας δίνουν πολλά από τα σημερινά εδεσσαϊκά οικογενειακά ονόματα, όπως π. χ.: "τόν Χασάνην υέντον τοῦ Λοῦσε" (1782), "τόν Καρά Άλήν" (1782), "στούτζες ύφαντής" (1786), "μῆτρες γιαπούτζής" (1786), "νεντέλκος σαποννάς" (1786), "ναούμπτζες" (1786), "καράτζιας" (1786), "μπόσχος τακητζής" (1786) κ.ά.

Το ελληνικό γλωσσικό υπόστρωμα στην Έδεσσα, εκτός από τα ονόματα, καταδεικνύεται ακόμη και από τα εξής επιπλέον τρία στοιχεία:

1. Τα γραπτά κείμενα στους σωζόμενους κώδικες της τότε Ιεράς Μητροπόλεως Βοδενών, δηλαδή της σημερινής Ιεράς Μητροπόλεως Εδεσσης, Πέλλης και Αλμωπίας, είναι καταγεγραμμένα στην ελληνική γλώσσα²⁰. Το ίδιο ισχύει και σε άλλες μαρτυρίες²¹.

2. Το γλωσσικό υπόστρωμα των επαγγελμάτων, τα οποία έχουν καταγραφεί και τα οποία ασκούνται στην Έδεσσα κατά την περίοδο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, και μερικά μάλιστα απ' αυτά σχεδόν μέχρι και σήμερα, είναι ελληνικά²².

3. Ο Τούρκος περιηγητής Εβλιγιά Τσελεμπή (1611-1681), που περνά από την Έδεσσα την ά-

νοιξη του έτους 1668, αναφέρει για τη γλώσσα των μωαμεθανών κατοίκων της Έδεσσας τα εξής: "Τό ίδιαίτερο γλωσσικό ίδιωμα τῶν [μωαμεθανών] κατοίκων τῆς πόλης μοιάζει πάρα πολύ μέ τὸ ἔλληνικό (τῦπο) γλωσσικό ίδιωμα"²³.

Γ'. Ιστορικές μαρτυρίες

1. Μαρτυρία στην Έδεσσα για όνομα (Γεράσιμος), λίγο πρόιν από την περίοδο της Τουρκοκρατίας, έχουμε από το παρακάτω επίγραμμα του 12ου – 13ου αιώνα, το οποίο ήταν καταγεγραμμένο σε εικόνα των αγίων Αναργύρων και της μητέρας τους Θεοδότης. Στο επίγραμμα αναφέρονται τα εξής:

"Γερασίμου δέ πίστις ὑμῶν οἰκέτου πιστοῦ μοναχοῦ τῆς μονῆς Ἡγουμένου, ἦν χάρις ὑμῶν ἐν Βοδανοῖς λαμπρύνει, ἀμφοτὲν ἀνιστόρησε σεπτάς εἰκόνας"²⁴.

2. Το πρώτη γνωστή μαρτυρία για τα ονόματα των Εδεσσαίων κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας είναι του έτους 1382 και προέρχεται από το αρχείο του Κορτικού συμβολαιογράφου Μανόλη Μπρεσιάνου, το οποίο βρίσκεται στο Κρατικό Αρχείο της Βενετίας. Σ' αυτό αναφέρονται τα εξής:

2.1. "1382 Αύγουστου 19 [ἐπωλήθη] ἡ Καλίτσα ἐλληνικοῦ γένους ἀπό τόπον ὄνοματι Βοδενᾶς"²⁵.

2.2. "1382 Σεπτεμβρίου 17 [ἐπωλήθη] ἡ Καλίτσα ἐλληνικοῦ γένους ἐκ Βοδενᾶν"²⁶.

2.3. "1382 Σεπτεμβρίου 18 [ἐπωλήθη] ὁ Δημήτριος βουλγαρικοῦ γένους ἐκ Βοδενᾶν"²⁷.

3. Το έτος 1385 ο τότε διοικητής της Έδεσσας και της περιοχής Νικόλαος Παγάσης, ο Βαλδουβίνος αφιερώνει στην Ιερά Μονή Αγίου Παύλου του Αγίου Όρους την Ιερά Μονή της Παναγίας "τήν οὔτω πως καλουμένην Μεσονησιώτισσαν"²⁸, η οποία, σύμφωνα με τις νεότερες έρευνες, τοποθετείται στην περιοχή του χωριού Νησί²⁹, το οποίο ανήκει στην περιοχή Έδεσσας του Νομού Πέλλας.

Στο παραπάνω έγγραφο αναφέρονται πολλά ονόματα στην Έδεσσα και την περιοχή της, όπως π.χ.: "τοῦ Κάνοτα, τοῦ Μαύρου, τοῦ Ρωμανοῦ, Γεώργιος ὁ Χαλκεύς, Κώνστας ὁ Τζουκαλᾶς, Γεώργιος ὁ Φαράτζης, Ἀθανασίου, Στασινοῦ, Σαρακηνοῦ, Ἀλέξιος, Μανασῆ, Λουκᾶ τοῦ Φλουτάνου, Προντανίου νιόν, ἡ γυνὴ Μάρος, ὁ νιός αὐτοῦ Μποτζίκης, ἡ δέ θυγάτη Θεο-

δώρα, Κώνστας τοῦ Λήου ὁ νιός, ἡ γυνὴ Ειρήνη, Μπολεσλάβος, ἡ γυνὴ αὐτοῦ Ειρήνη, οἱ νιοὶ αὐτῶν Ιωάννης καὶ Τρίφων"³⁰.

4. Επίσης, μαρτυρία για όνομα έχουμε σε αχρονόγητη επιγραφή που βρίσκεται στον ιερό ναό της Αγίας Σοφίας (Κοίμησις της Θεοτόκου, Παλιά Μητρόπολη) στην Έδεσσα³¹. Σώζεται σε δύο τμήματα, στο μέτωπο της κόγχης του ιερού βήματος και εκατέρωθεν αυτού, επάνω στο διακοσμητικό γείσο, το οποίο χωρίζει την πρώτη από τη δεύτερη ζώνη τοιχογραφιών. Η επιγραφή σε κεφαλαιογράμματη γραφή έχει ως εξής: "ΝΗΚΟΝ. ΜΟΝΑΧΟΣ. ΚΕ ΚΑΘ/ΗΓΟΥΜΕΝΟΣ. ΚΑΙ ΚΤΗΤΩΡ ΤΗΣ ΑΥΤΗΣ ΜΟΙΝΗΣ".³²

5. Άλλη μαρτυρία για ονόματα Εδεσσαίων έχουμε από επιγραφή του έτους από κτίσεως κόσμου ΖΡΚΖ (= 7127), δηλαδή το χριστιανικό έτος 1619, η οποία είναι γραμμένη σε μαρμάρινη φιάλη αγιασμού, η οποία (φιάλη) σώζεται μέχρι σήμερα και βρίσκεται δεξιά από την αγία τράπεζα, επίσης στον ιερό ναό της Αγίας Σοφίας στην Έδεσσα.

Στην επιγραφή αυτή αναφέρονται με κεφαλαία γράμματα τα παρακάτω: "ΔΕΗΣΙΣ/ ΤΟΥ ΔΟΥΛΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΥ/ ΑΓΓΕΛΑΚΗ ΚΑΙ ΜΕΓΑ ΛΟΓΟΘΕΤΑ ΤΗΣ/ Α' ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΗΣ/ ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ ΕΤΟΥΣ/ ,ΖΡΚΖ/ ΔΙΜΟΣ"³³.

6. Άλλη γνωστή μαρτυρία για ονόματα Εδεσσαίων προέρχεται από επιγραφή του έτους 1640, η οποία ήταν εντοιχισμένη στον ιερό ναό του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου στην Έδεσσα, ο οποίος είχε καίει κατά τη Γερμανική Κατοχή (12-09-1944)³⁴.

Στην επιγραφή αυτή αναφέρεται ότι ο ναός είχε ανεγερθεί το έτος από κτίσεως κόσμου 7148, δηλαδή το χριστιανικό έτος 1640, επί μητροπολίτη Διονυσίου³⁵ και "διά συνδρομῆς κύρι Διαμαντῆ"³⁶.

7. Την άνοιξη τους έτους 1668 περνά από

Baba), Αλή Μπέης (Ali beg¹⁰ Kōskū¹¹)⁴².

Ακόμη, ο Εβλιγιά Τσελεμπή, το ίδιο έτος (1668), μας αναφέρει για το γυναικείο εδεσσαϊκό ελληνικό όνομα Κεράτσα⁴³ τα εξής: “Υπάρχουν Ἑλληνοπούλες (Rum⁴⁴ kizlari⁴⁵) καὶ νεραιδόκορμες γυναικες μέ το ὄνομα Κεράτσα (Keraste), πού εἶναι καταπληκτικές”⁴⁶.

8. Επίσης, στόν κώδικα της Ιεράς Μητροπόλεως Καστορίας (σ. 87) καταγράφεται, με ημερομηνία 04 Φεβρουαρίου 1698, ότι “Ο Βελισάρης Τρικάλου, ἀπό τὴν ἐπαρχία Βοδενῶν (Ἐδεσσας), πούλησε ἔνα πατρικό του περιβόλι στόν πρώην Ἀχριδῶν καὶ πρόεδρο Βοδενῶν Γερμανό⁴⁷”. Την αγοραπωλησία αυτή επικυρώνει ο Καστορίας Διοικούσιος⁴⁸.

9. Σε έγγραφο, με ημερομηνία 06 Φεβρουαρίου 1712, στόν καζά⁴⁹ της Έδεσσας αναφέρονται τα παρακάτω τουρκικά ονόματα: Αλάι μπέης Χουστῖν, Κοτζά μπέης, Ιμπραχήμ, Μεχμέτ Σιπαχή⁵⁰, ναΐπης⁵¹ Μολλά Μαχμούτ⁵².

10. Σε πρακτικό διαθήκης, με ημερομηνία 01 Οκτωβρίου 1782, ανάμεσα στα άλλα, αναφέρονται τα παρακάτω οθωμανικά ονόματα, ως εξής: “καὶ ἐκ δεξιῶν [έχει δηλαδή γείτονα] τὸν Χασάνην νίόν τοῦ Λούσε, ἐξ εὐωνύμων δέ τὸν Καρά Ἀλήν, ὀνομαζόμενον δέ Σμαῆλκα”⁵³.

Στο ίδιο πρακτικό, ανάμεσα στα άλλα, αναφέρονται και τα παρακάτω χριστιανικά ονόματα, ως εξής: “ἔχοντα δέ γειτνιῶντας ἐκ μέν τοῦ ἄνωθεν μέρους τόν νιόν τοῦ Ντουρντούρα ἐκ δέ τοῦ κάτωθεν [έχει δηλαδή γείτονα] τὸν Παντζόγλου”⁵⁴, “καὶ τοῦ ἐκ δεξιοῦ [έχει δηλαδή γείτονα] τόν Μῖντον Τζιγκουμάρολε”⁵⁵, “ἐξ εὐωνύμων δέ [έχει δηλαδή γείτονα] τόν Γεώργιον Ψωμᾶν, ὀνομαζόμενον Σαρένκα”⁵⁶.

Στο ίδιο πρακτικό υπογράφουν και οι παρακάτω Εδεσσαίοι με τον τίτλο που έχει ο καθένας απ’ αυτούς, ως εξής: “ὅς χαρτοφύλαξ⁵⁷ Χατζῆ Παρίσης⁵⁸ τοῦ Μῆτρε, ὁ οἰκονόμος Βοδενῶν Ιωάννης⁵⁹, ὁ Σακελλάριος Βοδενῶν Σεβηριανός, ὁ πρωτέκδηκος Πέγιος, ὁ σακελλίου Βοδενῶν Κωνσταντίνος, ὁ σκευοφύλαξ Ἀναστάσιος”⁶⁰.

11. Σε άλλο ενυπόγραφο γράμμα, με ημερομηνία 02 Οκτωβρίου 1782, καταγράφονται τα παρακάτω εδεσσαϊκά ονόματα, ως εξής: “ἔχοντα δέ καὶ γειτνιῶντας ἐκ τοῦ ἄνωθεν μέρους τόν Γεώργιον νιόν τοῦ Χατζῆ Γεωργίου, ἐκ δέ τοῦ κάτωθεν καὶ δεξιόθεν τόν Θεοχάρην ὑπάρ-

χοντα καὶ αὐτόν υἱόν τοῦ αὐτοῦ πατρός”⁶¹.

Στο ίδιο ενυπόγραφο γράμμα υπογράφουν και οι παρακάτω Εδεσσαίοι με τους τίτλους τους: “Ο οἰκονόμος Βοδενῶν Ιωάννης, ὁ Σακελλάριος Βοδενῶν Σεβηριανός, ὁ πρωτέκδηκος Πέγιος, ὁ σακελλίου Βοδενῶν Κωνσταντίνος”⁶².

12. Σε άλλο ενυπόγραφο γράμμα, με ημερομηνία 02 Οκτωβρίου 1782, καταγράφονται τα παρακάτω ονόματα, ως εξής: “ἔχοντα δέ καὶ γειτνιῶντας ἐκ τοῦ ἄνωθεν μέρους τόν Δῆμον τοῦ Μιχάλη”⁶³.

Στο ίδιο ενυπόγραφο γράμμα υπογράφουν και οι παρακάτω Εδεσσαίοι με τους τίτλους τους: “Ο Σακελλάριος Βοδενῶν Σεβηριανός, ὁ σακελλίου Βοδενῶν Κωνσταντίνος, ὁ πρωτέκδηκος Πέγιος, ὁ ἐκκλησιάρχης Βοδενῶν Ἀναστάσιος”⁶⁴.

13. Σε ενυπόγραφο γράμμα, με ημερομηνία 02 Οκτωβρίου 1782, καταγράφονται τα παρακάτω ονόματα Εδεσσαίων, ως εξής: “τόν ὃν εἶχον μπαχτέν επαφυτον δένδροις συκαμίνων κείμενον εἰς τόν τόπον τῆς μικρᾶς βρίσεως”⁶⁵, καὶ τῷ τοῦ μακαρίου Χατζῆ Ἀναστάσιου ἐνυπάρχοντα καὶ ὅντα τριῶν αποριῶν⁶⁶, καὶ ἔχοντα γειτνιάζοντας, ἐκ μέν τοῦ ἄνωθεν μέρους λεωφόρον τινά ἐκ δέ τοῦ κάτωθεν τόν Νεντέλκον σαπουνᾶν, καὶ ἐκ δεξιῶν τόν Κῶσταν νιόν τοῦ Πιάτζη”⁶⁷.

Στο ίδιο πρακτικό υπογράφουν και οι παρακάτω Εδεσσαίοι με τους τίτλους τους, ως εξής: “ὅ ἐκκλησιάρχης Ἀναστάσιος Φιλίππου, Ὁ οἰκονόμος Βοδενῶν Ιωάννης, Ὁ Σακελλάριος Βοδενῶν Σεβηριανός, ὁ πρωτέκδηκος Πέγιος, ὁ σακελλίου Βοδενῶν Κωνσταντίνος, ὁ σκευοφύλαξ Βοδενῶν Ἀναστάσιος”⁶⁸.

14. Σε άλλο ενυπόγραφο γράμμα, με ημερομηνία 02 Οκτωβρίου 1782, αναφέρονται τα παρακάτω ονόματα Εδεσσαίων, ως εξής: “ἔχοντα δέ γειτονας ἐκ μέν τοῦ ἄνω μέρους τόν ἀρχοντα τῶν μοναστηρίων κύριο γιαγκούλλα, ἐκ δέ τοῦ κάτω τόν ἀργύρον νάσου καὶ ἐκ δεξιῶν τόν στόγιον τζεροβιανίτην⁷⁰, καὶ ἐξ εὐωνύμων τόν χορηστον μπογιατζῆν”⁷¹.

Στο ίδιο πρακτικό υπογράφουν και οι παρακάτω Εδεσσαίοι με τους τίτλους τους, ως εξής: “ὅ ἀρχων τόν ἐκκλησιών πέγιος, Ὁ οἰκονόμος Βοδενῶν Ιωάννης, ὁ Σακελλάριος Βοδενῶν Σεβηριανός, ὁ σακελλίου Βοδενῶν Κωνσταντίνος, ὁ σκευοφύλαξ Βοδενῶν Ἀναστάσιος”⁷².

15. Σε πατριαρχικό σιγίλιο του Οικουμενικού Πατριαρχη Κωνσταντινουπόλεως Γαβριήλ

Δ΄ (1780-1785), το οποίο αποστέλλεται προς τον τότε μητροπολίτη Βοδενών Μελέτιο Α΄ (1782-1790)⁷³, “ἐν ἔτει σωτηρίᾳ, ἀψιψ’ κατά μῆνα Δεκέμβριον ἐπινεμήσεως α”⁷⁴, και με το οποίο ιδρύεται στην Έδεσσα “σχολεῖον τῶν ἑλληνικῶν μαθημάτων”⁷⁵, ανάμεσα στα άλλα, αναφέρεται και το βαπτιστικό όνομα Παρίσης. Γι’ αυτόν αναφέρονται τα παρακάτω: “ὅ πρώτος δέ τῶν ἄλλων καὶ οἶον εἰπεῖν, πραγματικῶς προκατάρξας τοῦ θεοφιλοῦς τούτου ἔργου καὶ κατορθώματος Παρίσης τις ὄντος, ἀνήρ οὐκ εὐκαταφρόνητος, φίτιν, ὡς ἔοικε, ἐντέθηκε ξῆλος φιλοκαλίας τε καὶ φιλογενείας καὶ ἀφιερώσατο ἐν τῇ εἰρημένῃ σχολῇ ὑποστατικά τινά καὶ πράγματα αὐτοῦ ἀκίνητα”⁷⁶.

Στο παραπάνω πατριαρχικό σιγίλιο αναφέρονται και τα παρακάτω ονόματα με τους τίτλους τους: “Ο οἰκονόμος Βοδενῶν Ιωάννης, ὁ προτόπαπας Βοδενόν Ἀθανάσιος, ὁ Σακελλάριος Βοδενῶν Σεβηριανός, ὁ πρωτέκδηκος Πέγιος, ὁ σακελλίου Βοδενῶν Κωνσταντίνος, ὁ πρωτέκδηκος Πέμπης”⁷⁷.

16. Σε έγγραφο του μητροπολίτη Βοδενών Μελετίου Α΄ (1782-1790), με ημερομηνία 07 Ιουνίου 1785, αναφέρονται τα ονόματα “Ο οἰκονόμος Βοδενῶν Ιωάννης, Ὁ σακελλάριος Βοδενῶν Σεβηριανός, ὁ προτόπαπας Βοδενῶν Ἀθανάσιος, ὁ σακελλίου Βοδενῶν Κωνσταντίνος, ὁ πρωτέκδηκος Πέγιος, ὁ σκευοφύλαξ Βοδενῶν Ἀναστάσιος”⁷⁸.

17. Σε άλλο έγγραφο του μητροπολίτη Βοδενών Μελετίου Α΄ (1782-1790), με ημερομηνία 18 Ιουλίου 1785, καταγράφεται το όνομα του γηγουμένου της Ιεράς Μονής του Τιμίου Προδοόμου⁷⁹ Διονυσίου, ως εξής: “τῷ πανοσιοτάτῳ προηγουμένῳ αὐτοῦ χατζῆ κύριο Διονυσίῳ [...] ὁ διαληφθείς προηγούμενος χατζῆ κύριο Διονυσίῳ [...] τοῦ εἰρημένου προηγούμενου χατζῆ κύριο Διονυσίου”⁸⁰.

Στο ίδιο έγγραφο αναφέρονται και τα παρακάτω ονόματα Εδεσσαίων με τους τίτλους τους: “Ο οἰκονόμος Βοδενῶν Ιωάννης, ὁ Σακελλάριος Βοδενῶν Σεβηριανός, ὁ πρωτέκδηκος Πέγιος, ὁ σακελλίου Βοδενῶν Κωνσταντίνος, ὁ σκευοφύλαξ Βοδενῶν Ἀναστάσιος”⁸¹.

18. Σε άλλο πρακτικό, με ημερομηνία 18 Μαΐου 1786 και “γράψμιον τοῦ οἰκονόμου κυρίου Ιωάννου δημητρίου. Τῇ ἐπιτροπίᾳ τῆς ἐκκλησίας μητροπολέως Βοδενῶν] Χ” ἀγγελάη Χ” Παρίση” αναφέρονται τα παρακάτω ονό-

ματα: “τάχος χρυσικός, κότειος μπογιά, χ” στογιάνος, ντομβλέτη(,), γεώργης ψωμάς, μῆντος σαπουνᾶς, μῆντος στάμου, πέγιος τζιόντζε, νάνος μπογιά, μῆντος κασίτζκα, στόλης κασίτζκα, μπογούτζες, μῆντρες πόξιαρ, στότζες υφαντής, δημήτριος φηλίπου, μῆντρες γιαπουτζής, χαλάτς βασίλης, τάσιος μπόσχο, χ”: κουντή, μπογιάν σαμαράς, γκιόσης ράπτη, νικόλτζε νιός, μπάμπαρα νίός, βάλκος μουτάφ, ντούμιος πόξιαρ, ντόνος σαμαράς, πάσχος τάνου, ζαφείρης στότζου, στάμεν άστροτζής, νεντέλκος σαπουνᾶς, τάσιος σαπουνάς, αναστάσης, θεοδωράκης, άναστάσης μπογιά, καντζίτζες, γκόλλιος σαπουνᾶς, νταύκος (,), ζαφείρης χ: γεώργη, πασλή νίός, γεώργης γούναρ, τιμόθεος, σλάβες, καράτζιας, πέτκος τράπου, ζαφήρης (,), παπᾶ Αθανάσιος, βασίλης ράπτη, ράκης, κύργιος, τίνες, ντούμιος μπακάλ, καραγκιός, δημήτρης μπακάλ, ναούμπτζες, πώπτζες, τάσιος καντάρ, τουρχάν, μπόσχος τακητζής, μάρκος μπακάλ, θεοχάρης χ” γεώργη, ἀργύρης νάσιος, φιλίππης καντάρ, χ”παρίσης, μπακάλ τάσος, σακελλίου οἰκονόμος, σακελλάριος, ντάνος μπακάλ, γεωργάκης⁸².

19. Σε πρακτικό κώδικα, με ημερομηνία 11 Νοεμβρίου 1792, ανάμεσα στα άλλα αναφέρονται και τα παρακάτω εδεσσαϊκά ονόματα ως εξής: “1792 νοεμβρίου 11 δίδωντας τόν λογαριασμ

(1368), Χαρίτων Α' (1585), Θεοφάνης Α' (1600), Γρηγόριος Α' (1618), Ακάκιος Α' (1624), Δανιήλ Α' (1630), Μητροφάνης Α' (1633), Διονύσιος Α' (1640), Ιγνάτιος Α' (1653), Αρσένιος Α' (1668), Παρθένιος Α' (1676), Νείλος Α' (1683), Γερμανός Β' (1686), Μητροφάνης Β' (1692), Μητροφάνης Γ' (1706), Ιωσήφ Α' (1740), Γερμανός Γ' (1752), Μελέτιος Α' (1782-1790), Νεκτάριος Α' (1790), Τιμόθεος Α' (1790-1821), Κύριλλος Α' (1821-1827), Μελέτιος Β' (1827-1832), Ιωακείμ Α' (1832-1840), Μελέτιος Γ' (1840-1848), Ανθιμος Α' (1848-1859), Νικόδημος Α' (1859-1870), Αγαθάγγελος Α' (1870-1875), Ιερόθεος Α' (1875-1896), Αλέξανδρος Α' (1881-1890), Μακάριος Α' (1890-1892), Νικόλαος Α' (1896-1899), Νικόδημος Β' (1899-1904), Ηλαρίων Α' (1902-1904), Στέφανος Α' (1904-1910), Τιμόθεος Β' (1910-1912), Κωνστάντιος Α' (α'. 1912-1922, β'. 1924-1941), Αγαθάγγελος Β' (1922-1924), Παντελεήμων Α' (1941-1951), Διονύσιος Β' (1951-1967), Καλλίνικος Α' (1967-1984), Χρυσόστομος Α' (1984-2002), Ιωήλ Α' (2002)⁸⁸.

Δ'. Πηγές προέλευσης των εδεσσαϊκών οικογενειακών ονομάτων

Σύμφωνα με τις υπάρχουσες μαρτυρίες, προκύπτει ότι τα εδεσσαϊκά επώνυμα έχουν διάφορες πηγές προέλευσης. Μερικές απ' αυτές είναι οι παρακάτω:

α. Ως προς τα στοιχεία ταυτότητας

1. Βαπτιστικά ονόματα στην ονομαστική ή γενική πτώση.

Στην κατηγορία αυτήν κατατάσσονται τα λεγόμενα πατρωνυμικά ή μητρωνυμικά επώνυμα:

1.1. Πατρωνυμικά: "τὸν Δῆμον τοῦ Μιχάλη" (1782), "Αναστάσιος Φιλίππου" (1782), "τὸν ἀργύρην νάσου" (1782), "τὸν οἰκονόμου κυρίου Ιωάννου δημητρίου" (1786), "δημήτριος φηλίππου" (1786), "θεοχάρης χ" γεώργη" (1786), "πάσχος τάνου" (1786), "ζαφείρης στοῖκου" (1786) κ.ά.

1.2. Μητρωνυμικά: "σῆμερον ἔθεωρήθη ὁ λογαριασμός τῆς εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς ἐλεούσης ἀπό: 1840: Μαρτίου: 30: μέχρι σήμερον, ἐπιτρόπειας τοῦ κυρίου Νούσκα Ήτζιου"⁸⁹ (βλ. παρακάτω το κεφάλαιο: ΣΤ'. Πίνακας εδεσσαϊκών επωνύμων).

1.3. Στα βαπτιστικά ονόματα πολλές φορές η γενική πτώση συνοδεύεται και από τη λέξη

"υῖός": "τὸν Γεώργιον υῖόν τοῦ Χατζῆ Γεωργίου" (1782), "τὸν Θεοχάρην υῖόν τοῦ Χατζῆ Γεωργίου" (1782), "τὸν Χασάνην υῖόν τοῦ Λούσε" (1782), "τὸν υῖόν τοῦ Ντουρντούρα" (1782), "τὸν Κώσταν υῖόν τοῦ Πιάτζη" (1782), "νικόλτζες υῖός" (1786) κ.ά.

1.4. Στα βαπτιστικά ονόματα κατατάσσονται και τα επώνυμα που προέρχονται από υποκοριστικά ή χαιδευτικά ή θωπευτικά των βαπτιστικών ονομάτων, τα οποία με το πέρασμα του χρόνου γίνονται επώνυμα: Πέγιος (1782, 1785, 1786), Πέτσος (βλ. παρακάτω το κεφάλαιο: ΣΤ'. Πίνακας εδεσσαϊκών επωνύμων).

Από την κατηγορία των υποκοριστικών των βαπτιστικών ονομάτων έχουν προκύψει πολλά σημερινά εδεσσαϊκά επώνυμα, όπως:

1.4.1. Από το βαπτιστικό Γεώργιος έχουν προκύψει τα επώνυμα Γάτσος, Γέργης, Γέργος, Γέρου, Γιούρος, Γιώγας, Γιώρας, Γιώσης, Γκουράνης, Γκόγκος, Γουγούσης, Γώγος, Ζιώγας, Τζότζος, Τζιώγας, Τζώγας, Τσώτσος κ.ά.⁹⁰

1.4.2. Από το βαπτιστικό Δημήτριος έχουν προκύψει τα επώνυμα Μήσιος, Μήσκος, Μητάκος, Μήτκας, Μητρίας, Μητρούσης, Μητσάγκας, Μητσάκης, Μήτοκος κ.ά.⁹¹

1.4.3. Από το βαπτιστικό Θεόδωρος έχει προκύψει το υποκοριστικό Θώδας κι απ' αυτό το επώνυμο Θώδας.

1.4.4. Από το βαπτιστικό Αδαμάντιος έχει προκύψει το υποκοριστικό Διαμάντης > υποκορ. Μάντης κι απ' αυτό το επώνυμο Μάντης.

1.4.5. Από το βαπτιστικό Ιωάννης έχουν προκύψει τα υποκοριστικά Γιάννης > Γιαννάκος > Νάκος κι απ' αυτό το επώνυμο > Νάκος.

1.4.6. Από το βαπτιστικό Αθανάσιος έχει προκύψει το υποκοριστικό Νάνος κι απ' αυτό το επώνυμο Νάνος κ.ο.κ.

2. Σύνθετη δύο βαπτιστικών ονομάτων: "Νίκος Νάνου" (1872)⁹² [Νικονάνος < Νίκος + Νάνος], Νουσηκόρου [< Νούσης < Γιαννούσης < υποκορ. του Ιωάννης και Κύρος < υποκορ. του Κύριλλος].

3. Τόπος καταγωγής ή χώρα προελεύσεως.

Στην κατηγορία αυτήν κατατάσσονται τα λεγόμενα πατριδωνυμικά ή εθνικά επώνυμα:

3.1. Πατριδωνυμικά: "τὸν στόγιον τζερκοβιανίτην" (1782)⁹³, "μῆτρες πόζιαρ" (1786)⁹⁴, "Βάνης Βουγγιαναλής" (1875)⁹⁵, "Λιπορλής" (1872)⁹⁶, "Μπιζοβαλί" (1872)⁹⁷, "Γιάντσες Πο-

Τα εδεσσαϊκά οικογενειακά ονόματα (1382 έως σήμερα). Ιστορική και γλωσσική θεώρηση

"τσεπλής" (1875)⁹⁸, "Γιοβάν Στραεολής" (1875)⁹⁹, "Τεχόβαλης" (1872)¹⁰⁰ κ.ά.

3.2. Εθνικά: "Γεώργιος Βλάχος" (1875)¹⁰¹, "Βοσνάκης" (1875)¹⁰², "Ουρούμης" (1875)¹⁰³, "Τούσης Σκητή" (1875)¹⁰⁴ (βλ. παρακάτω το κεφάλαιο: ΣΤ'. Πίνακας εδεσσαϊκών επωνύμων).

4. Επάγγελμα που ασκούσαν οι γενάρχες της οικογένειας.

Στην κατηγορία αυτήν κατατάσσονται τα λεγόμενα επαγγελματικά επώνυμα: "τὸν Γεώργιον Ψωμάν" (1782), "τὸν χρῆστον μπογιατζῆν" (1782), "τάχος χρυσικός" (1786), "γεώργης ψωμάς" (1786), "μῆντος σαπουνάς" (1786), "στόιτζες ύφαντης" (1786), "βασίλης δάπτη" (1786), "γκιόσης δάπτη" (1786), "δημήτρης μπακάλ" (1786), "γεώργης γούναρ" (1786) κ.ά.

5. Παρωνύμια (παρατσούκλια) που πήραν οι γενάρχες της οικογένειας.

Στην κατηγορία αυτήν κατατάσσονται τα επώνυμα, τα οποία είναι δυνατόν να προέλθουν:

5.1. Από σωματικές ιδιότητες (αρετές ή ατέλειες): "τὸν Γεώργιον Ψωμᾶν, ὀνομαζόμενον Σαρένκα" (1782)¹⁰⁵, "Χρ. Κοτσόν" (1875)¹⁰⁶ κ.ά.

5.2. Από ψυχικές ιδιότητες (αρετές ή ατέλειες): Βέττας, Καραμαλάκης, Κατσάκης, Φουδούλης κ.ά. (βλ. παρακάτω το κεφάλαιο: ΣΤ'. Πίνακας εδεσσαϊκών επωνύμων).

5.3. Από τίτλους και αξιώματα: "ἄρχων τῶν ἐκκλησιῶν" (1782), "ἐκκλησιάρχης" (1782), "λογοθέτης" (1619, 1792), "οἰκονόμος" (1782, 1785, 1786, 1792), "πρωτέκδικος" (1782, 1785), "πρωτόπαπας" (1782, 1785), "ρήτωρ" (1782), "σακελλάριος" (< λατιν. sacellarius) (1782, 1785, 1876), "σακελλίου" (1782, 1785, 1876), "σκευοφύλαξ" (1782, 1785), "χαροφύλαξ" (1782), "χατζῆς" (1782, 1785)¹⁰⁷, "τσελεμπής", "Υπόλοιπον διολόγον Ναούμ Τσελεμπή" (1878)¹⁰⁸.

5.4. Από ζώα (ζώα, πουλιά, ψάρια κ.ά.): Καραμαλάκης, Ούτας, Γουβεδάρης (βλ. παρακάτω το κεφάλαιο: ΣΤ'. Πίνακας εδεσσαϊκών επωνύμων).

5.5. Από φυτά: "Γεώργιος Τζιντζιφίλη" (1872)¹⁰⁹.

5.6. Από πολύτιμα μέταλλα, πολύτιμους λίθους: "ζαφείρης στοίκου" (1786), "Βαλάσας", "Ζλάτης" (βλ. παρακάτω το κεφάλαιο: ΣΤ'. Πίνακας εδεσσαϊκών επωνύμων).

5.7. Από καιρικά φαινόμενα: Ζήμνας (βλ. παρακάτω το κεφάλαιο: ΣΤ'. Πίνακας εδεσσαϊκών επωνύμων).

5.8. Από αντικείμενα: "ένοίκιον Τάση Σαρήκη" (1875)¹¹⁰, "ύπόλοιπον διολόγου Λαμπάδα" (1878)¹¹¹.

β. Ως προς τον γλωσσικό πολιτισμό.

Ως προς τον γλωσσικό πολιτισμό τα εδεσσαϊκά οικογενειακά ονόματα προέρχονται από ονόματα:

1. Ελληνικά: Αγγελάκης (1619, 1786), Αθανάσιος (1782, 1785), Αναστάσιος (1782, 1785), Αναστάσης (1786), Αργύρης (1782), Γεώργιος (1782), Γεώργης (1786), Δημήτριος (1382, 1782, 1786, 1792), Δήμος (1782), Διαμαντής (1640), Δίμος (1619), Διονύσιος (1640, 1785), Θεοδωράκης (1786), Θεοχάρης (1782), Καλίτσα (1382), Κεράτοα (1668), Μελέτιος (1782, 1785), Νάσος (1782), Νήκων, Παρίσης (1782, 1786), Τιμόθεος (1792), Φίλιππος (1782, 1786), Χρήστος (1782) κ.ά.

2. Εβραϊκά: Γιαγκούλλας [βλ. Ιωάννης] (1782), Ιωάννης [< εβρ. Y(eh)oḥanan "ο Γιαχ (ο Θεός) έχει δείξει εύνοια"] (1782, 1785), Μιχάλης [< εβρ. Michael "ποιος είναι σαν τον Θεό;"] (1782), Διαμαντίς Ναούμ [< εβρ. Nahūm "παρηγορητής"] (1872)¹¹², Γοηγ. Μανασή ["αυτός που ξεχνά τις δυστυχίες"] (1875)¹¹³.

3. Λατινικά: Σεβηριανός [< λατιν. severus "αντιηρός, σπουδαίος, σεμνός, σκληρός"] (1782, 1785, 1786, 1792), Κω

μαρᾶς [< Bogdan “δοσμένος από τον Θεό” < Bog “Θεός” και dan “δοσμένος” < q. davam “δίνω”] (1786), βάλκος μουτάφ [<ευχετικό όνομα Välko “να είναι σαν λύκος” < vâlk “λύκος”] (1786), νεντέλκος σαπουνάς [< Nedelko “Κυριάκος” < υποκορ. του Nedelje “Κυριάκος” < Nedelja “Κυριακή”] (1782, 1786), Βλαδίκας [vladika “δεσπότης”], Γουβεδάρης [< govedar “αγελαδάρης”] κ.ά. (βλ. παρακάτω το κεφάλαιο: ΣΤ'. Πίνακας εδεσσαϊκών επωνύμων).

6. Κουτσοβλαχικά: Δάλας, Δάδου, Καρνάρας, Κατσάρας, Μπεσίρης, Μπίνος, Μπιτέρνας, Μπουτκάρης, Σέξτος, Σουγκαρής, Φάλκας, Φίστας κ.ά. (βλ. παρακάτω το κεφάλαιο: ΣΤ'. Πίνακας εδεσσαϊκών επωνύμων).

7. Αρβανίτικα - αλβανικά: Βερικούκης, Βέττας, Γιούσμης, Γούτας, Νούσκας, Ούτας, Σκίπης κ.ά. (βλ. παρακάτω το κεφάλαιο: ΣΤ'. Πίνακας εδεσσαϊκών επωνύμων)

8. Λατινογενή: Βαλταδώρος, Ρόκος κ.ά. (βλ. παρακάτω το κεφάλαιο: ΣΤ'. Πίνακας εδεσσαϊκών επωνύμων).

Ε'. Τα σημερινά εδεσσαϊκά οικογενειακά ονόματα

Στη διαμόρφωση των σημερινών εδεσσαϊκών οικογενειακών ονομάτων έχουν μερίδιο, κυρίως, οι παρακάτω τρεις γλωσσικοί πολιτισμοί:

1. Ο γηγενής ελληνικός γλωσσικός πολιτισμός (με ό,τι αυτός εμπεριέχει).

2. Ο προσφυγικός ελληνικός γλωσσικός πολιτισμός, τον οποίον είχαν μεταφέρει οι πρόσφυγες στην Έδεσσα από τις παλαιές πατρίδες τους, μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή (1922 κ.ε.) και την ανταλλαγή των πληθυσμών.

3. Ο πανελλήνιος ελληνικός γλωσσικός πολιτισμός, δηλαδή οι κάτοικοι, οι οποίοι για διάφορους λόγους και κατά διάφορα χρονικά διαστήματα έχουν εγκατασταθεί (και συνεχίζουν να εγκαθίστανται) στην Έδεσσα από διάφορα μέρη του ελλαδικού χώρου.

Η σύνθεση των επιμέρους πολιτισμών αποτελεί, όπως προαναφέραμε, χαρακτηριστικό γνώρισμα της ιστορίας της Έδεσσας, σ' όλες της εκφάνσεις του βίου της. Και το ίδιο, φυσικά, παρατηρείται, μέχρι σήμερα, και στα εδεσσαϊκά οικογενειακά ονόματα.

ΣΤ'. Πίνακας εδεσσαϊκών επωνύμων

Στον πίνακα, που ακολουθεί, δίνονται: 1. Μερικά μόνο από τα σημερινά εδεσσαϊκά επώνυμα μαζί με ιστορικές μαρτυρίες, όπου υπάρχουν. 2. Προτάσεις για την ετυμολογία τους. 3. Μορφές του επωνύμου, όπως καταγράφονται στον κατάλογο του ΟΤΕ. Δεν αναφέρονται τα συνηθισμένα επώνυμα (π. χ. Ανδρεάδης, Αντωνιάδης, Γεωργιάδης, Δημητριάδης, Κωνσταντινίδης, Παπαδόπουλος, Παπαγεωργίου, Παπανδρέου, Χατζηγιάννης κ.ά.).

Αϊβαζίδης. [Αϊβαζίδης < τουρκ. ayvazi “άνδρας υπηρέτης” και κατάλ. -ίδης]. Ιδιότητα. (Αϊβαζίδης, Αϊβάζογλου).

Αϊβατζίδης. [Αϊβατζίδης < τουρκ. ayvacı “καλλιεργητής ή πωλητής κυδωνιών” < αγνα “κυδώνι” και κατάλ. -ίδης]. Επαγγελματικό. (Αϊβατζίδης).

Αλμπάνης. “ής τόν ἀλπάνη” (20-02-1837)¹¹⁵, “ής ἀλμπάνην” (1842)¹¹⁶. [Αλμπάνης < αλμπάνης < τουρκ. nalband “πετολωτής”]. Επαγγελματικό. (Αλμπάνης, Αλμπανόπουλος, Αλμπάντης, Αλπάνης, Ναλμπάντης, Ναλμπάντογλου, Ναλμπάντης, Ναλμπαντιάν).

Αμπατζής. “Γεώργιον Ἀγγέλου ἀμπατζήν” (26-10-1854)¹¹⁷, “Κωνσταντίνος Δημητρίου Ἀμπατζῆς” (1869)¹¹⁸, «ἐν ἐργαστήριον ἀμπατζίδικον¹¹⁹ εἰς Βασιλεύουσαν κείμενον κατά τό Γενή Καπ¹²⁰τῆς Βλάγκας¹²¹» (χ.χ. Το προηγούμενο έγγραφο έχει ημ. 15-01-1846 και το επόμενο 04-02-1846), στίχ. 10)¹²², “Πρόϊτες ἀμπατζῆς” (1866)¹²³. [Αμπατζής < επαγγελματικό αμπατζής < τουρκ. abaci “ο κατασκευαστής ή πωλητής του αμπά” < τουρκ. aba “1. χοντρό μάλλινο ύφασμα, το οποίο υφαίνεται στον αργαλειό, 2. ό,τι φρόεμα παράγεται απ’ αυτόν”]. Επαγγελματικό. (Αμπατζής, Αμπατζίδης, Αμπατζόγλου).

Αραμπατζής. “εἰς ἀραμπατζίδες” (1842)¹²⁴. [Αραμπατζής < αραμπατζής < τουρκ. arabaci “καροποιός” < τουρκ. araba “κάρο”]. Επαγγελματικό. (Αραμπατζής, Αραμπατζίδης, Αραμπατζόγλου).

Βακάλης. “χωρίς νά εύρεθη χρέος [...] ουδέ εἰς κασάπιδες ούδε εἰς μπακάλιδες” (1785)¹²⁵, “ντούμιος μπακάλ [...] δημήτρης μπακάλ” (18-05-1786)¹²⁶, “τῷ δημήτρῃ μπακάλη” (18-05-1786)¹²⁷, “μάρκος μπακάλ” (18-05-1876), “μπακάλ τά-

Τα εδεσσαϊκά οικογενειακά ονόματα (1382 έως σήμερα). Ιστορική και γλωσσική θεώρηση

363

και κιρ, θηλ. κιρε “κόκκινος”]¹⁵³. Παρωνύμιο. (Βερικούκης, Βερυκούκης).

Βέττας¹⁵⁴. Στα ηπειρωτικά γλωσσικά ιδιώματα η λ. “βέτα” (η), και επιτατικώς “ψουρούβέτα” (ψωρούβέτα) λέγεται περιφρονητικά για Αρβανίτη, π.χ.: “μια βέτα περνάει”, και προέρχεται από το αλβανικό νετε “άτομο”¹⁵⁵. Επίσης, με την έκφραση “ψωρο-βέτα” εννοείται με περιφρονητική σημασία ο ψωροπερόγιφανος¹⁵⁶. [Βέττας < αλβαν. < νετε “άτομο”]. Παρωνύμιο. (Βέττας).

Βλαδίκας. [Βλαδίκας < σλαβ. vladika “επίσκοπος, δεσπότης”]¹⁵⁷. Παρωνύμιο. (Βλαδίκας, Βλαδίτσης).

Βλαδοβίτης. «Νάστος Χρήστου Βλαδοβίτης βεβεῶ» (19-01-1854)¹⁵⁸, «ἀπό Χρίστον Νάστον Βλαδοβίτην»¹⁵⁹ (19-11-1864). [Βλαδοβίτης < Βλάδοβο, το σημερινό χωριό του Ν. Πέλλας Άγρας και κατάλ. -ίτης]. Πατριδωνυμικό. (Βλαδοβίτης, Βλαδόφτσης).

Βλάχος: «εἰς τόν Γεώργιον Μανόλη Βλάχον» (08-01-1867)¹⁶⁰, «τοῦ εἰρημένου Γεωργίου Βλάχου» (08-01-1867)¹⁶¹, «τοῦ εἰρημένου Γεωργίου Βλάχου» (08-01-1867)¹⁶², «Γεώργιος Βλάχος» (31-08-1875)¹⁶³, «Ἀπό μισθούς Νικολάου Βλάχου» (12-01-1904)¹⁶⁴. [Βλάχος < βλάχος < μεσαιων. Vlah < αρχ. γερμανικό Valah < λατιν. Volcae (Ουάλκαι), όνομα εκλατινισμένου φύλλου κελτικής καταγωγής, το οποίο ζούσε στα εδάφη της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας]. Εθνικό. (Βλάχος, Βλαχάκης, Βλαχάτσος, Βλαχόπουλος].

Βογιατζής. “τὸν χρῆστον μπογιατζῆν” (02-10-1782)¹⁶⁵, “κότξιος μπογιά [...] ἀναστάσης μπογιά” (18-05-1786)¹⁶⁶, “δμολογία τοῦ Θεοφίλου μπογιατζῆ” (1799)¹⁶⁷, “πογιατζῆδες” (09-03-1835)¹⁶⁸, “ἔσοδα τοῦ χ(ατζή) Γούσι Τέξο μπογιατζῆ” (20-08-1847)¹⁶⁹, “εἰς τὸν Φραντζήσκον μπογιατζῆν” (30-12-1863)¹⁷⁰. [Βογιατζής < μπογιατζής < τουρκ. boyacıς “βαφέας, έμπορος βαφών” < τουρκ. boyacı “βαφή, χρώμα”]. Επαγγελματικό. (Βογιατζής, Μπογιατζίδης, Μπογιατζόγλου).

Βοσνάκης. “Βοσνάκης” (1875)¹⁷¹. [Βοσνάκης < εθνικό Μποσνάκ ή Μποσνιάκ < Βοσνα “Βοσνία”]¹⁷². Ακόμη, σε ιδιωματικά γλωσσικά ιδιώματα, η λ. bosnak σημαίνει γενναίος, ανδρείος, παλληκάρι (μεταφραστικός) ¹⁷³. Εθνικό. (Βοσνάκης, Βοσνιάκος, Μποσνάκης).

Βυζαντίτης. Είναι γνωστό και το επώνυμο

Μπιζόβαλης. «Επιστασίαν Κ. Μπιζόβαλη» (25-06-1890)¹⁷⁴. [Βυζοβίτης < Μπιζόβιο, το σημερινό χωριό του Νομού Πέλλας Μεγαπλάτανος] Πατριδωνυμικό. (Βυζοβίτης, Μπιζόβαλης)

Γάτσος / Γάτσης / Γκάτσος. «Ιωάννης Γκάτζου βατεών» (19-01-1854)¹⁷⁵, «ό κ: Μίτζης Γάτζου» (25-01-1866)¹⁷⁶, «Τάκης Γάτσης Τεχόβαλης» (31-01-1872)¹⁷⁷, «Γάτσος Μυλωθρός» (26-07-1876)¹⁷⁸. [Γάτσος < βαπτιστικό *Γάτσος < υποκορ. του βαπτιστικού Γεώργιος]¹⁷⁹. Πατρωνυμικό. (Γάτσος, Γάτσης, Γκάτζιος, Γκάτσος).

Γέργης. [Γέργης < βαπτιστ. *Γέρογης < υποκορ. του Γεώργιος¹⁸⁰, βλ. και αλβαν. Gjergj (Γεώργιος), επίσης βουλγαρ. Gergi (Γεώργιος). Πατρωνυμικό. (Γέργης, Γκέργης).

Γιαννούσης. “γιαννούσης Χ” Δήμου μπακάλης” (1836)¹⁸¹. [Γιαννούσης < βαπτιστ. *Γιαννούσης < υποκορ. του Ιωάννης < εβρ. Y(eh)okhanan “Ο Γιαχ (ο Θεός) έχει δεῖξει εύνοια”]. Πατρωνυμικό. (Γιαννούσης, Γιαννουσίδης).

Γιάντσης. «ξέοδα πα” Γεωργ. καί Αναστάσ. Γιάντσε» (25-06-1890)¹⁸², «Άπό Χρήστον Γιάντσεν» (25-06-1890)¹⁸³. [Γιάντσης < βαπτιστ. *Γιάντσης < υποκορ. του Γιάννης < εβρ. Y(eh)okhanan “Ο Γιαχ (ο Θεός) έχει δεῖξει εύνοια”]. Πατρωνυμικό. (Γιάντζης, Γιάντσης, Γιάντσος).

Γιούρος. “Κωνσταντίνος Γκιούρου” (01-12-1871)¹⁸⁴, “Κωνστ. Γιούρου” (31-08-1875)¹⁸⁵. [Γιούρος βαπτιστ. *Γιούρος < υποκορ. του Γεώργιος]¹⁸⁶. Πατρωνυμικό. (Γιούρος, Γιούρτσης, Γκιούρος).

Γιούσμης. “Δημητρούσης Γκιούσμε” (01-12-1871)¹⁸⁷, “Δημητρίος Γκιούσμε” (31-08-1875)¹⁸⁸, «Ι. Κ. Γιούσμης» (02-07-1900)¹⁸⁹. [Γιούσμης < αλβαν. gjysmë-a “μισός, το μισό”]¹⁹⁰. Παρωνύμιο. (Γεόσμης, Γιόσμης, Γιόσμου, Γιούσμης, Γκιούσμης).

Γιώρας. [Γιώρας < βαπτιστ. *Γιώρας < υποκορ. του Γεώργιος]¹⁹¹. Πατρωνυμικό. (Γιώρας, Γιώρος, Γιώρου, Γκιώρης).

Γιώσης. “γκιόσης όπτη” (18-05-1786)¹⁹², “κωσταντίνος Χ” γιώσοι” (10-09-1848)¹⁹³, “υίοι γιώση Θεοδώρου” (103-04-894)¹⁹⁴. [Γιώσης < βαπτιστ. *Γιώσης < υποκορ. του Γεώργιος, βλ. και αλβαν. Gjush-i < συγκεκομένος τύπος του

Gjergjush < υποκ. του Gjergj (< Γεώργιος) + αλβαν. παραγ. κατάλ. -ush]. Πατρωνυμικό. (Γιώσης, Γκιώσης)

Γκουράνης. [Γκουράνης < βαπτιστ. *Γκουράνης < υποκορ. του Γεώργιος]¹⁹⁵. [Γκουράνης].

Γουβεδάρης. [Γουβεδάρης < σλαβ. govedâr “αγελαδάρης, βουκόλος”]¹⁹⁶. Επαγγελματικό. (Γουβεδάρης, Γκουβεδάρης).

Γουγούσης. “γωγούσης τερζῆς” (1838)¹⁹⁷, “γωγούσης τερζίς” (17-07-1847)¹⁹⁸, «Χριστόδουλον Γουγούση» (12-10-1890)¹⁹⁹. [Γουγούσης < βαπτιστ. *Γουγούσης < υποκορ. του Γεώργιος]. Πατρωνυμικό. (Γουγούσης, Γογούσης).

Γουναρης. “ό ἔκδικος²⁰⁰ σάσος γούναρης” (1784)²⁰¹, “γεώργης γούναρ” (18-05-1786)²⁰², “γούναράδων” (09-03-1835)²⁰³, “Τράγιος Γουναράς” (1893)²⁰⁴. [Γούναρης < γούναρης < μεσαιων. γουνάριος “αυτός που εμπορεύεται ή επεξεργάζεται και κατασκευάζει γούνες” < λατιν. gunna & < σλαβ. gunna “1. δέρμα ζώου, 2. πανωφόρι από γούνα ζώου” και τα δύο κελτικής προέλευσεως]. Επαγγελματικό. (Γούναρης, Γουναράς).

Γούτας. “ύπόλοιπον όμολόγου Γεωργ. Γούτα” (30-03-1877)²⁰⁵, “Γούτας Μουμιτζῆ” (03-04-1894)²⁰⁶, βλ. Ούτας. Παρωνύμιο. (Γούτας).

Δάλας. [Δάλας < κουτσοβλαχικό δάλα, ντάλα, ζάλα (dàlǎ, dàlǎ, zàlǎ “ξινόγαλο”]²⁰⁷ < αλβαν. dhallë “ξινόγαλο”]²⁰⁸. Παρωνύμιο. (Δάλας, Ντάλας).

Δεμερτζής. “Βάνης Τανάς Δημητρζῆ” (10-07-1866)²⁰⁹, “Διρμιντζῆ” (10-07-1866)²¹⁰. [Δεμερτζής < δεμερτζής < τουρκ. demirci “σιδηρουργός” < τουρκ. demir “σίδερο”. Επαγγελματικό. (Δερμεντζόγλου, Δερμετζίδης, Δερμετζόγλου, Δερμιτζάκη)

Δίζας. «Κ. Δίζα» (25-06-1890)²¹¹, «Κωνστ. Δίζα» (25-06-1890)²¹², “Δίζα” (03-04-1894)²¹³, “εἰς τὸν ἐπίτροπον τοῦ Μητροπολιτικοῦ ναοῦ Κ. Δίζαν” (12-07-1906)²¹⁴. [Δίζας < τουρκ. diz “γόνατο”]. Παρωνύμιο. (Δίζας).

Δογραματζής. “Κώτσιο δουγραματσῆ” (1779-1783)²¹⁵. [Δογραματζής < δογραματζής < τουρκ. doğramacı “ξυλουργός”]. Επαγγελματικό. (Δογραματζής, Δογραματζής).

Δουλγέρης. “ήμερομίσθια δουλγέρηδων” (30-12-1863)²¹⁶, “Κύριον Τράγιον Δουλκέρ” (26-10-1869)²¹⁷, “Τράγιον Δουλκέρ” (26-10-1869)²¹⁸.

Τα εδεσσαϊκά οικογενειακά ονόματα (1382 έως σήμερα). Ιστορική και γλωσσική θεώρηση

365

[Δουλγέρης < δουλγέρης < τουρκ. dülger “ξυλουργός, μαραγκός”]. Επαγγελματικό. (Δουλγέρης, Δουλκερίδης, Τουλκιαρίδης).

Δώδον. “Ἄδελφοί Δώδον” (1892)²¹⁹, “Βασιλείος Δόδον” (03-04-1894)²²⁰. “Βασίλειος Μ. Δόδον” (12-11-1904)²²¹. [Δώδον < βαπτιστ. κουτσοβλαχικό Dódu < υποκορ. του Θεόδωρος < Θεός + δώρον]²²². Πατρωνυμικό. (Δοδόπουλος, Δώδος, Ντόντογλου].

Ζήμνας. [Ζήμνας < σλαβ. επίθετο zimen, zimna, zimno “χειμερινός, χειμωνιάτικος”]²²³ < σλαβ. ουσ. zima (σερβοκροατικά, βουλγαρικά, ωσικά, τσεχικά, σλοβακικά, πολωνικά) “χειμώνας”, βλ. και ελλην. χειμών, λατιν. hiems)]. Παρωνύμιο. (Ζήμνας).

Ζιάσκας. «Μήτσης Χρ.: Ζιάσκα μαρτυρῶ» (23-03-1861)²²⁴, «Μήτζης: Χρ.: Ζιάσκας» (29-11-1862)²²⁵, “δημοδιδασκάλου Α. Ζιάσκα” (24-11-1878)²²⁶. [Ζάσκας < βαπτιστ. *Ζάσκα < υποκορ. του Ζαχαρίας < εβρ. Zekharyāh “Ο Γιαχ (Θεός) έχει θυμηθεῖ”]²²⁷. (Ζάσκας, Ζιάσκας).

Ζλάτης. “διμήτριοι σλάτε” (10-09-1848)²²⁸, “διμήτριος ξλάτε μαρτυρῶ” (20-09-1850)²²⁹. [Ζλάτης < σλαβ. zlato (σερβοκροατικά, βουλγαρικά, τσεχικά και σλοβακικά zlato, ωσικά και ουκρανικά zóloto, λευκορωσικά zólata, πολωνικά złoto κ.α.) “χρυσάφι, χρυσός”]²³⁰. Παρωνύμιο. (Ζλάτης, Ζλατάρης, Ζλατάνης, Σλατίνης).

Θώδας²³¹. [Θώδας < βαπτιστ. Θώδας < υποκορ. του Θεόδωρος]²³². Πατρωνυμικό. (Θώδας).

Καβάσης. “μέ τὸν βαξέν τοῦ Νικόλα Καβάση” (26-10-1869)²³³. [Καβάσης < καβάσης < τουρκ. kavas “φύλακας, θυρωρός, κλητήρας, τοξότης της φρουράς”]. Επαγγελματικό.

Καζαντζής. “Θωμᾶς καζαντζῆς” (1887)²³⁴. [Καζαντζής < καζαντζής < τουρκ. kazancı “αυτός που κατασκευάζει ή πουλά λέβητες, καζάνια” < τουρκ. kazan “λέβητας, καζάνι”. Επαγγελματικό. (Καζαντζίδης).

Καλατζής / Καλαίτζης. “ἐπωλήσαμεν πρός τὸν κύριον Ἀθαν. Χρήστου Καλαίτζη” (26-10-1869)²³⁵, “Θωμᾶς Καλατζῆς” (03-04-1894)²³⁶, “Δίνης Καλαίτζης” (03-04-1894)²³⁷. [Καλατζής / Καλαίτζης < τουρκ. kalayci “καστερώτης, γανωματής, καλαίτζης” < kalay “καστερος”]. (Καλαίτζης, Καλαίτζίδης, Καλαίτζόγλου, Καλαϊτζέπουλος).

Καλιτσιάντσης. “Ιωάννης Α: Καλιντζάντζος” (26-10-1869)²³⁸, “Ιωάννης Α: Καλιντζάντζης” (26-10-1869)²³⁹, “Βάνη Καλλητζιάντζη” (01-12-1871)²⁴⁰, “Ιωάννης Καλλιτσιάντσης” (26-07-1876)²⁴¹, “ό Έδεσσαίος νέος κ. Μιχαήλ Καλλιτσιάντσης” (01-10-1919)²⁴². [Καλιτσιάντσης < ο προερχόμενος από το χωριό Καλλίνιτσα (η), δηλαδή το σημερινό χωριό Καλή του Νομού Πέλλας]. Πατριδωνυμικό.

Καραμαλάκης. [Καραμαλάκης < τουρκ. < kara “μάύρος” και malak “βουβαλάκι”]²⁴³. Παρωνύμιο. (Καραμαλάκης).

Καράχατζης. “Γρηγόριος Καράχατζη” (20-04-1867, 26-10-1869)²⁴⁴. [Καράχατζης < τουρκ. kara “μάύρος” και aqabotouq. hasar “κρεοπώλης”]. Επαγγελματικής των Αγίων Τόπων” < aqab. hajj “προσκύνημα”]. Παρωνύμιο. (Καράχατζης).

Καρνάρας. [Καρνάρας < κουτσοβλαχικό καρνάρων] [kârnâr] “κρεοπώλης, χασάπης”²⁴⁵ < λατιν. carnarius “κρεοπώλης” < λατιν. carne, -ripiς “κρέας”]. Επαγγελματικό. (Καρνάρας).

Κασάπης. “χωρίς νά εύρεθη χρέος [...] ουδέ είς κασάπιδες ουδέ είς μπακάλιδες” (1785)²⁴⁶, “κασάπιδων” (09-03-1835)²⁴⁷. [Κασάπης < κασάπης / χασάπης < τουρκ. hasap “κρεοπώλης”]. Επαγγελματικό. (Κασάπης, Χασάπης, Χασαπίδης).

Κατσάκης. [Κατσάκης < κατσάκης “δραπέτης, φ

Κυρίου Γογούση καφταντζή, ἐφόρου τῆς σχολῆς” (17-02-1853)²⁵⁶. [Καφταντζής < καφταντζής < τουρκ. *kaftancı* “έμπορος ή κατασκευαστής καφτανιών” < τουρκ. *kaftan* < περσικό *hāftān* “καφτάνι, ποδήρες και πλατύ πανωφόρι των ανατολικών λαών από μεταξωτό ή μάλλινο ύφασμα, ενίστε διακοσμημένο και με γούνα”]. Επαγγελματικό.

Κετσιτζίδης [Κετσιτζίδης < τουρκ. κεςετί “ο κατασκευαστής ή πωλητής κετσέδων, χραμιών” < τουρκ. “1. κετσές, ύφασμα από πεπιεσμένο μαλλί, 2. τάπητας που κατασκευάζεται απ’ αυτό το ύφασμα”]. Επαγγελματικό. (Κετζιτζίδης, Κετσιτζίδης).

Κιόρτσης, “Γεώργιος Δ. Κιόρτσε / Βασίλειος Δ. Κιόρτσε ιατρός” (26-07-1876)²⁵⁷, «Γεώργιος Δ. Κιόρτζη» (25-06-1890)²⁵⁸, «Γεώργιος Δ. Κιόρτζι» (25-06-1890)²⁵⁹, «Γεώργιος Δ. Κιόρτζι» (25-06-1890)²⁶⁰. [Κιόρτσης < κιόρτσης < τουρκ. κέρ “τυφλός”]. Παρωνύμιο. (Κιόρτσης, βλ. και Κιορμήτρε, Κιορτάσης).

Κουγιουμτζής. “κουγιουμτζήδων” (09-03-1835)²⁶¹, “είς κουμπτζίν” (1850)²⁶², “Βασίλειος κούμπτζής” (1895)²⁶³. [Κουγιουμτζής < κουγιουμτζής < τουρκ. κυγυτσου “χρυσοχόος”]. Επαγγελματικό. (Κούμπτζίδης, Κουγιουμτζίδης, Κουμπτζίδης).

Κουρκουλούκης. Στα τουρκικά η λ. *korkuluk* σημαίνει φόβητρο, κρηπίδωμα, *korkmak* “φοβιούμαται”, *korkulmak* “το συναίσθημα του φόβου”²⁶⁴. Από τα τουρκικά έχει μεταφερθεί και σε άλλες βαλκανικές γλώσσες. Στα βουλγαρικά *korkuluk* σημαίνει σκιάχτρο, φόβητρο, φράχτης από παλούκια, κιγκλίδωμα, κάγκελο σε σκάλες, προφυλακτήρας, ασφάλεια²⁶⁵. Στα σερβοκροατικά *korkaluk* σημαίνει φράχτης, μάντρα, περίφραξη²⁶⁶. Στα αλβανικά *korkolluk*, *kërkëllëk* σημαίνει τόξο της σκανδάλης του όπλου²⁶⁷. [Κουρκουλούκης < τουρκ. *korkuluk*]. Παρωνύμιο. (Κουρκουλούκης).

Λυπουρλής. “ἀπό Ἀθανάσιον Γ: Λυπορλῆ” (17-02-1853)²⁶⁸, “Ἀθανάσιος Λυπορλῆς” (31-01-1872)²⁶⁹. [Λυπουρλής < Λιπόρ, δηλαδή το σημερινό χωριό Λιποχώρι του Νομού Πέλας και κατάλ. -λής]. Πατριδιωνυμικό. (Λυπουρλής).

Μανασής. “Γρηγ. Μανασή [...] Γρηγ. Μανασή” (24-10-1878)²⁷⁰. [Μανασής < εβρ. “αυτός που ξεχνά τις δυστυχίες”]. Παρωνυμικό.

(Μανασής).

Μαντζόπουλος. [Μαντζόπουλος < βαπτιστ. *Μάντζος + -πουλος < υποκορ. του Αδαμάντιος], βλ. και Μάντζος. Πατρωνυμικό. (Μαντζόπουλος, Μαντσόπουλος).

Μάντζος. [Μάντζος < βαπτιστ. *Μάντζος < υποκορ. του Αδαμάντιος, το οποίο σε διάφορα μέρη της Ελλάδας απαντά με τις μορφές: Μάντζος, Μάντζιους²⁷¹]. Πατρωνυμικό. (Μάντζος, Μάντσος).

Μάντης. “Μάνδη Δημητρίου τουφεξής” (26-10-1869)²⁷². [Μάντης < βαπτιστ. *Μάντης < υποκορ. του Διαμάντης < υποκορ. του Αδαμάντιος]²⁷³. Πατρωνυμικό. (Μάντης).

Μάρκου. “Ἄνηγέρθη ἐκ βάθρων ἡ Ἐλληνοαλληλοδιδακτική Σχολή ἐπί τῆς παρά τῆς εὐσεβοῦς χριστιανῆς Αἰκατερίνης Μάρκου ἀφιερωθέντος οἰκοπέδου” (1863)²⁷⁴, «Στογιάννου Μάρκου» (07-05-1896)²⁷⁵, «Ἐλεῖς μετρητά τῷ κ. Στογιάνν. Μάρκου» (03-01-1897)²⁷⁶. [Μάρκου < βαπτιστ. Μάρκος < λατιν. Marcus < πιθ. Mars “Αρης”]. Πατρωνυμικό. (Μάρκου, Μάρκος, Μαρκόπουλος, Μαρκούλης).

Μεσημερλής. «Κώτσιον Μεσημερλῆ» (25-06-1890)²⁷⁷, «Ἀπό Γεώργ. Γιῶνδε Μεσημερλῆ» (25-06-1890)²⁷⁸, «Ἀπό Ἰωάν. Τσικνόδέκην Μεσημερλῆν» (25-06-1890)²⁷⁹, «Ἀπό Ἰδινάκον Μεσημερλῆ» (25-06-1890)²⁸⁰. [Μεσημερλής “ο προερχόμενος από το χωριό Μεσημέρι του Ν. Πέλλας” < Μεσημέρι + κατάληξη -λης < τουρκ. -li]. Πατριδιωνυμικό. (Μεσημερλής).

Μίντσης. «διαχείρησις τοῦ κ. Εὐαγγέλου Μήντση» (12-11-1904)²⁸¹, «διαχείρησις τοῦ κ. Εὐαγγέλου Μήντση» (29-01-1907)²⁸², «Εὐάγγελον Μήντσην» (29-01-1907)²⁸³, «Εὐάγγελου Μήντση» (04-02-1909)²⁸⁴. [Μίντσης < βαπτιστ. *Μίντσης < υποκορ. του Μηνάς < μεσαιων. Μηνάς, πιθ. < μηνώ “ειδοποιώ, στέλνω μήνυμα”]²⁸⁵. Πατριδιωνυμικό. (Μίντσης).

Μουμτζής. “Γούτας Μουμτζῆ” (03-04-1894)²⁸⁶. [Μουμτζής < τουρκ. πιπτευ “κηροποιός, κηροπώλης” < τουρκ. πιπ “κερί”]. Επαγγελματικό. (Μουμτζής, Μουμτζίδης, Μουμτζόγλου).

Μπακιρτζής. “Ἐπίτροπος Ἀγίας Τριάδος Θωμᾶς μπακιρτζῆς” (1900)²⁸⁷. [Μπακιρτζής < μπακιρτζής < τουρκ. *bakirci* “ο χαλκιάς” < τουρκ. *bakır* “χαλκός”]. Επαγγελματικό. (Μπα-

Τα εδεσσαϊκά οικογενειακά ονόματα (1382 έως σήμερα). Ιστορική και γλωσσική θεώρηση

367

κίρτζης, Μπακιρτζίδης, Μπακιρτζίδης, Μπακίρτσης, Μπακύρτσης).

Μπαξεβάνης. “κηπουρῶν” (09-03-1835)²⁸⁸, “τῶν τιμιωτάτων ἵσναφι τῶν μπαχτζαβαντζῆδων” (14-03-1866)²⁸⁹, “1920 ἀσπρα ὁ μπαχτζεβάνης” (1875)²⁹⁰. [Μπαξεβάνης < μπαξεβάνης < τουρκ. *bahçevan* “κηπουρός, μπαξεβάνης”]. Επαγγελματικό. (Μπαξεβάνης, Μπαξεβανάκης, Μπαξεβάνογλου, Μπαξεβάνος).

Μπεσίρης. [Μπεσίρης < κουτσοβλαχικό μπισίρε ή μπισιρί (bişirre πληθ. bişirrī ή bisirī “χλάσιμο”]²⁹¹. Παρωνύμιο. (Μπεσίρης).

Μπίνος. “Πέγιου Μπίνου” (31-08-1875)²⁹², [Μπίνος < λατιν. *binus* “δύο, ανά δύο, διπλός”]²⁹³. Κατά μία άλλη άποψη, υπάρχει στα βουλγαρικά υποκορ. *Bíno* / *Bíño* < υποκορ. του γυναικείου βαπτιστικού *Bina* < συγκεκομένος τύπος από τα βαπτιστικά *Să-bína* ή *Găla-bína* ή *Ra-bína* ή *Lam-bína*²⁹⁴. Κατά μία άλλη άποψη, πρόγιμα δύσκολο, το όνομα προέρχεται από το τουρκικό *bina* “οικοδομή, κτήριο”²⁹⁵. Επίσης, στα τουρκ. υπάρχει η λέξη *bîn* “γιος”, το οποίο, το πιθανότερο, μπορεί να μας δώσει το όνομα Μπίνος. Παρωνύμιο. (Μπίνος, Μπίνας, Μπίνης, Μπινόπουλος).

Μπίντσης: «Λάξος Μπίντζε βεβεῶ» (19-01-1854)²⁹⁷, «Λάξαρος Μπίντζι» (19-11-1859)²⁹⁸, «Λάξαρος Μπίντζε» (10-11-1859)²⁹⁹, «Λάξαρος Μπίντζε» (01-03-1861)³⁰⁰. [Μπίντσης < υποκορ. του ονόματος *Μπίνος, βλ. παραπάνω]. (Μπίντσης).

Μπιτέρνας. [Μπιτέρνας < κουτσοβλαχικό *bitärni* και *bâtärni*, - na “παλαιός” < λατιν. *veteranus* “παλαιός”]²⁹⁶. Παρωνύμιο. (Μπιτέρνας, Μπιτέρνας).

Μπουραζάνης. [Μπουραζάνης < μπουρούζανης και μποραζάνης “σαλπιγκής του τουρκικού στρατού”]³⁰¹ < τουρκ. *borazan* “σάλπιγγα”]³⁰². Επαγγελματικό. (Μπουραζάνης).

Μπουτκάρης. [Μπουτκάρης < κουτσοβλαχικό μ/πιτικάρε (pritikâre, πληθ. -xâri), ή μπιτικάρι (pritikâri) “μπάλωμα, επιδιόρθωση”]³⁰³. Παρωνύμιο. (Μπουτκάρης).

Νάκος. [Νάκος < βαπτιστ. *Νάκος < υποκορ. του Γιαννάκος < υποκορ. του Γιάννης < εβρ. Υ(εh)okhanan “Ο Γιαχ (ο Θεός) έχει δείξει εύνοια”. Ακόμη και Νούσκας < *Νούσκα < *Νούσα υποκορ. του Αννούσα. Επίσης, σλαβ. πύσκα “νύφη” < πύσα “νύφη, νέα γυναίκα” < αλβαν. πύσε / πύσja “νύφη”]³²³. Μητρωνυμικό ή παρωνύμιο. (Νούσκας).

Ντάλλης. [Ντάλλης < τουρκ. dal “1. ουσ. κλαδί, φάγη, 2. επίθ. γυμνός”]³²⁴. Παρωνύμιο. (Ντάλλης).

Ναούμ. “Οσα ἱερά τῆς Μητροπόλεως, ἐπεοιλάβωμεν ἀπό χ”: *Ναούμην*” (11-01-1834)³⁰⁴. [Ναούμ < βαπτιστικό Ναούμ < εβραϊκό Nahum “παρηγορητής”]. Πατρωνυμικό. (Ναούμ, Ναούμηδης).

Νεδέλκος. “τὸν νεντέλκον σαπουνᾶν” (02-10-1782)³⁰⁵, “νεντέλκος σαπουνᾶς” (18-05-1786)³⁰⁶. [Νεδέλκος < Νεντέλκος < σλαβ. Nedelko “Κυριάκος” < Nedelka “Κυριακή” < υποκορ. του Nedelja < nedelja “Κυριακή”]³⁰⁷. Πατρωνυμικό. (Νεδέλκος).

Νόιτσης. “1840 Μαρτίου: 30: βοδενά. λογαριασμός τοῦ κύριο δούμου νόιτζε” (30-03-1840)³⁰⁸, «Χρήστος Νόιτζη» (08-01-1867)³⁰⁹, “Γεώρ. Χρ. Νόιτσε” (03-04-1894)³¹⁰, «Βασίλειος Νόιτσης» (04-02-1909)³¹¹. [Νόιτσης < βαπτιστ. *Νόιτσης < υποκορ. του Νώι < εβρ. Nôdâh “ανάπταυση, παρηγοριά”]³¹². (Νόιτσης).

Νάντσης. «Ο γραμματεὺς Τούφων Νάντσης» (25-06-1890)³¹³, «Ο γραμματεὺς Τούφων Νάντσης» (25-06-1890)³¹⁴. [Νάντσης < υποκορ. του βαπτιστ. Νάντσης < υποκορ. του βαπτιστ. Νάντσης < υποκορ. του βαπτιστ. Νάντσης < υποκορ. του Αθανάσιος]. Πατρωνυμικό. (Νάντσης).

Ιωάννης” (01-10-1782)³²⁵, “σακελλίου οίκονόμος” (18-05-1786)³²⁶, “ἀπό Οίκονόμον” (26-10-1854)³²⁷, “Ἄδελφοι Ἀνδρέου Οίκονόμου” (26-07-1876)³²⁸, “I. A. Οίκονόμου” (10-06-1879)³²⁹, “Ιωάννης Οίκονόμου” (03-04-1894)³³⁰. [Οικονόμου < οίκονόμος, εκκλησιαστικός τίτλος]³³¹. (Οικονόμου, Οικονομίδης).

Ουρούμης. “Ουρούμης” (1875)³³². [Ουρούμης < τουρκ. Urum (Rum) “ο Ρωμαός, ο Έλληνας” < αραβ. ar-rum “Ρωμαίος”]³³³. Εθνικό. (Ουρούμης).

Ούτας. “Ι'Από μετρητά εἰς τούς ἐφόρους Ιωάννην Τάσκου καὶ I. Ούταν ἐπί ἀποδεῖξει εἰς λίραν 108 [γρόσια] 540” (01-11-1886)³³⁴, “Νάνης Ούτα” (03-04-1894)³³⁵, “Ούτα” (03-04-1894)³³⁶. Στα κουτσοβλαχικά η λέξη ută, hută σημαίνει αετός³³⁷, επίσης η λέξη χούτου, θηλ. χούτ“ (hutu, θηλ. hută) μεταφραστικά σημαίνει μωρός, ηλιθιος, βλάκας, κοινώς χούτος³³⁸. Στα αλβανικά hutë σημαίνει γύπας, όρνιο, ενώ hutı σημαίνει μπούφος³³⁹ και στα βουλγ. ùtka και ùtkica σημαίνει κουκουβάγια³⁴⁰. [Ούτας < κουτσοβλαχικό ută, hută, (και αλβαν. hutë και βουλγ. ùtka και ùtkica)], βλ. και Γούτας. Παρανύμιο. (Ούτας, Ούτσης).

Παπούτσης. “παπούτζηδων” (09-03-1835)³⁴¹. [Παπούτσης < παπούτσης < τουρκ. rabiçcu “υποδηματοποιός, υποδηματοπώλης” < τουρκ. rabiuc “παπούτσι”]. Επαγγελματικό. (Παπούτσης, Παπούτσιδης).

Παρίσης³⁴². “δ χαρτοφύλαξ χατέη παρίσης τοῦ μῆτρε” (01-10-1782)³⁴³, “παρίσης τις ὄνόματι” (Δεκέμβριος 1782)³⁴⁴, “χ” παρίσης” (18-05-1786)³⁴⁵, “δ: 20 [γρόσια] ἀπό παρήσην γεώργου” (30-03-1840)³⁴⁶, “Μιχαήλος Παπᾶ Παρίση” (1876)³⁴⁷, “Μιχαήλ Παπαπαρίσης” (05-10-1884)³⁴⁸. [Παρίσης < βαπτιστ. Παρίσης < υποκορ. του βαπτιστ. Κυπαρίσης³⁴⁹ ή < ιταλ. Parigi³⁵⁰ ή από τη γαλλική πόλη Παρίσι < Paris³⁵¹]. Παρανυμικό ή πατριδωνυμικό. (Παρίσης, Παρίσησης, Παρίσικος, Παρίσος).

Το όνομα Παρίσης στην Έδεσσα υπάρχει και ως βαπτιστικό και ως επώνυμο. Επίσης, με τις δύο μορφές επιχωριάζει και σε διάφορα μέρη της Ελλάδας. Έτσι, πληροφοριούμαστε ότι κατά το πρώτο μισό του 19ου αιώνα δίδαξε στη Σωζόπολη της Ανατολικής Ρωμυλίας, ως δάσκαλος, “ὅ ἐκ Μακρυνίτης τοῦ Πηλίου Γεώργιος Παρί-

σης”³⁵².

Πέγιος. “ὅ πρωτέκδηκος πέηος” (02-10-1782)³⁵³, “ο πρωτέκδηκος πέγιος” (01-10-1782, 02-10-1782, 07-06-1785, 18-07-1785)³⁵⁴, “ὅ ἄρχων τὸν ἐκκλησιόν πέγιος” (02-10-1782)³⁵⁵, “πέγιος τξιόντζε” (18-05-1786)³⁵⁶, “Πέιω καυταντζήν” (20-08-1847)³⁵⁷, «χ” Χρήστος Πέηον μαρτυρῶ» (25-01-1866)³⁵⁸, “Πέγιον Μπίνου” (31-08-1875)³⁵⁹, “Χρήστος Πέγιος” (05-10-1884)³⁶⁰. [Πέγιος < βαπτιστ. *Πέγιος < υποκορ. του ΒΑ Πέτρος, βλ. και αντίστοιχο σλαβικό βαπτιστικό Péjо < υποκορ. του βαπτιστ. Péťar < ελληνικό βαπτιστ. Péterος, βλ. ακόμη Πέγιος < κουτσοβλαχικό ρεie “αρραβώνας”³⁶² < τουρκ. rey “αρραβώνας”³⁶³]. Παρανυμικό. (Πέγιος, Πεγιόκρυος, Πέιτσης, Πέογλου).

Περτσεμλής. “Κότσιος Περτσεμλής” (31-08-1875)³⁶⁴, «Περτσεμλής» (02-07-1900)³⁶⁵. [Περτσεμλής < περτσεμλής < τουρκ. < perçemli “αυτός που έχει τα μάλλια του φράντζα” < perçem “χάιτη, φράντζα, περτσές”]. Παρανύμιο. (Περτσεμλής).

Πέτκος. «ἐπὶ τῆς ἐπιστασίας τοῦ κ. Πέτρου Πέτκου» (03-05-1896)³⁶⁶, «Ἀπό Πέτρου Πέτκου πρός ἔξισωσιν» (03-05-1896)³⁶⁷. [Πέτκος < βαπτιστ. *Πέτκος < υποκορ. του βαπτιστ. Πέτρος, βλ. και το αντίστοιχο βουλγ. βαπτιστ. Pétko υποκορ. του βαπτιστ. Péťar ή < θηλ. βαπτιστ. Petka < petak “παρασκευή” μεταφρασά του βαπτιστ. (Sveta) Paraskeva < ελλην. (αγία) Παρασκευή < ελλην. παρασκευή]³⁶⁸. Παρανυμικό.

Πέτσος. “Ἐνάγγέλης Πέτσου” (26-07-1876)³⁶⁹, “Ἐνάγγ. Πέτσου” (05-10-1884)³⁷⁰, «Ἐνάγγέλου Πέτσου» (25-06-1890)³⁷¹. [Πέτσος < βαπτιστ. *Πέτσος < υποκορ. του βαπτιστ. Πέτρος, βλ. και το αντίστοιχο βουλγ. Pétsa ή Pétsos < υποκορ. του βαπτιστ. Péťar < ελλην. βαπτιστ. Péτρος³⁷²]. Κατά μίαν άλλη άποψη το επώνυμο Πέτσας, Πέτσος < από το χωριό Reca του Δέλβινου της Αλβανίας ή < από τη λ. pétsa³⁷³. Παρανυμικό. (Πέτσος, Πέτσης, Πέτσούκας).

Ποτσεπλής. “Ποτσεπλῆς” (31-08-1875)³⁷⁴. [Ποτσεπλής < ο προερχόμενος από το χωριό Πότσεπ (το), δηλαδή το σημερινό χωριό Μαργαρίτα του Νομού Πέλλας]. Παραδωνυμικό. (Ποτσέπης, Ποτσεπλής).

Ρόκος. [Ρόκος < ιταλ. Rocco < λατιν. Rochus³⁷⁵, το οποίο παρουσιάζεται στη Δύση και

Τα εδεσσαϊκά οικογενειακά ονόματα (1382 έως σήμερα). Ιστορική και γλωσσική θεώρηση

369

ως όνομα και ως επώνυμο με διάφορες μορφές: Rocard, Roch, Rocco, Rocky κ.ά. Μάλιστα, οι μελετητές ανάγουν τη γλωσσική του αρχή στη γερμανική λέξη Hrok “κορώνη, κουρούνα” (> Hrocho > Rocho κ.ά.), από την οποία προέρχεται η αγγλική λέξη rook “κόρακας”³⁷⁶. Πατρωνυμικό. (Ρόκος).

Σακελλιάδης. “ὅ σακελλίων Βοδενῶν Κωνσταντίνος” (1782)³⁷⁷, “ὅ σακελλίου Βοδενῶν Κωνσταντίνος” (01-10-1782)³⁷⁸ “σακελλίου οίκονόμος” (18-05-1786)³⁷⁹. [Σακελλιάδης < σακελλίου ή σακελλίων, εκκλησιαστικός τίτλος³⁸⁰ < σακέλλιον ή σακέλλη “ειδικό γραφείο επί οικονομικών θεμάτων” < λατιν. sacellus “βαλάντιο, μικρός σάκος” < υποκορ. του λατιν. saccus < αρχ. ελλην. σάκ(κ)ος]. Ιδιότητα. (Σακελλιάδης).

Σακελλάρης. “ὅ Σακελλάριος Βοδενῶν Σεβηριανός” (1782)³⁸¹, “ὅ Σακελλάριος Βοδενῶν Σεβηριανός” (01-10-1782)³⁸², “σακελλάριος” (18-05-1786)³⁸³, “ἀπό ἀντώνιου σακελλαρίου” (26-10-1850)³⁸⁴, “Σακελλάριον Παππᾶ Χρῆστον” (26-10-1854)³⁸⁵. [Σακελλάρης < σακελλάριος, εκκλησιαστικός τίτλος³⁸⁶ < λατιν. sacellarius “θησαυροφύλακας” < λατιν. sacellus “βαλάντιο, μικρός σάκος” < υποκορ. του λατιν. saccus < αρχ. ελλην. σάκ(κ)ος]. Ιδιότητα. (Σακελλάρης, Σακελλαρίδης).

Σαλαμπάσης: «Ἀπό μισθούς ἐπιστάτου Γ. Σαλαμπάση» (12-11-1904)³⁸⁷, «μετά τοῦ κ. Κωνσταντίνου Σαλαμπάση» (29-01-1907)³⁸⁸, «Κωνσταντίνου Σαλαμπάση» (04-02-1909)³⁸⁹. [Σαλαμπάσης < τουρκ. sallabaş “αυτός, του οποίου κουνιέται συνεχώς το κεφάλι, παρά τη θέλησή του, ασυναίσθητα”]³⁹⁰ < τουρκ. sallama “κίνηση” / sallamak “κινώ, σείω”]. Παρανύμιο. (Σαλαμπάσης).

Σαμαράς. “Ἀντώνιος Σαμαρᾶς” (03-04-1894)³⁹¹. [Σαμαράς < σαμαράς < σαμάρι < σαγμάριον < σάγμα]. Επαγγελματικό. (Σαμαράς, Σαμαρόπουλος, Σαμαρτζής, Σαμαρτζίδης).

Σέξτος³⁹². [Σέξτος < λατ. Sextus < sextus “έκτος”]³⁹³. Το όνομα Sextus (Proculus Hostilius Sextus), ως επώνυμο (cognomen), μαρτυρείται στην Έδεσσα σε αναθηματική επιγραφή προς τον Juppiter Optimus Maximus από τον 3ο μ. Χ. αιώνα³⁹⁴. Παραδωνυμικό. (Σέξτος).

Σιαψάλης. “Δίνες”³⁹⁵ Σιαψάλης” (26-07-1876)³⁹⁶, «τοῦ ἐπιτρ. κ. Κ. Σιαψάλη» (03-05-

1896)³⁹⁷. (Σιαψάλης < τουρκ. şapsal «άμυαλος, ακατάστατος»). Παρανύμιο.

Σιβένας. “500 [γρόσια]: ἀπό ντίνι³⁹⁸ σιοβένα [...] 300 γρόσια ἀπό 6: ἐτόν τόκους ντίνι σιοβένα” (11-12-1878)³⁹⁹.

Στο γλωσσικό ιδίωμα της Βλάτσης η λέξη σίβου είναι όνομα αλόγου με χρώμα γκρι σκούρο⁴⁰⁰. Σε σωζόμενο κώδικα της Ιεράς Μητροπόλεως Εδέσσης, Πέλλης και Αλμωπίας αναφέρεται όνομα βοδιού με το όνομα “Σίβας” (19-11-1864)⁴⁰¹. Στα κουτσοβλαχικά το επίθετο σίβου (sivu) σημαίνει τεφρώδης, σταχτής και ετυμολογείται από το κουτσοβλ. θηλυκό ουσιαστικό σίβα (η) < αλισίβα (η) < ιταλ. lisciva < λατιν. lixivia⁴⁰² “σταχτόνερο που χρησιμοποιείται στο πλύσιμο ασπρόδουρων, μαγειρικών σκευών, και σε διάφορα γλυκά”). Στις σλαβικές γλώσσες⁴⁰³ με διάφορες μορφές το επίθετο siv, -a, -o σημαίνει: 1. σταχτής, μολυβής, ψαρός, ψαρόδος, ασπρόμαυρος, 2. συνήθης, καθημερινός, πεζός (μεταφ.)⁴⁰⁴. Επίσης, η λ. sivac, -vca στα σερβοκροατικά σημαίνει το ψαρί αλόγο⁴⁰⁵, ενώ στα βουλγαρικά η λ. sivo σημαίνει γαϊδούρι και η λ. sivinà σημαίνει το σταχτή, το γκρίζο και μεταφ. μονοτονία, το σύντες⁴⁰⁶. Υπάρχει στα βουλγαρικά και όνομα Síno < siv, -a, -o⁴⁰⁷. Ακόμη, υπάρχει στα βουλγαρικά η ιδιωματική λ. sínē που σημαίνει πλεξούδα μαλλιών⁴⁰⁸. Παρανύμιο. (Σιβένας).

Σιμιτσής. “σιμιτζήδων” (09-03-1835)⁴⁰⁹, “το νηκόλα σημιτζή” (1836)⁴¹⁰. [Σιμιτσής < σιμιτσής < τουρκ. simitci “κουλουράς, κουλουρτζής” <

suctum, sugēre) σημαίνει μυζώ, εκμυζώ, απομυζώ, θηλάζω⁴¹⁶. Στα κουτσοβλαχικά το αρσενικό ουσιαστικό σουγκάρου, πληθ. σουγκάρι (sugar^u, πληθ. sugarⁱ) σημαίνει το νεογνό που θηλάζει, το βιζυαχτάρι, το βιζυανιάρικο⁴¹⁷. Την ίδια σημασία έχει και η φουμανική λέξη sugar⁴¹⁸. Επίσης, στα βουλγαρικά sugarè σημαίνει το παιδί ή το ζώο που γεννήθηκε αργά, το (ο)ψιμάδι⁴¹⁹. [Σούγγαρης < κουτσοβλαχικό σουγκάρου < λατιν. sugo]⁴²⁰. Παρωνύμιο. (Σούγγαρης, Σούγκαρης, Σιαγγούρης)

Τακατζόγλου. [Τακατζόγλου < τουρκ. tâkatçı “ο ισχυρός, ο δυνατός” και οğlu / oğlu γιος”]. Παρωνύμιο (ιδιότητα). (Τακατζόγλου).

Τακετζίδης. “μπόσχος τακητζής” (18-05-1786)⁴²¹. [Τακετζίδης < τουρκ. takkeci “ο κατασκευαστής ή έμπορος σκούφων” < τουρκ. takke “σκούφος”]. Επαγγελματικό. (Τακετζίδης).

Ταμκατζόγλου. [Ταμκατζόγλου < τουρκ. damgaci “ο βασιλικός σφραγιδοφύλακας, αυτός που σφραγίζει επίσημα κρατικά έγγραφα” < τουρκ. damga “σφραγίδα” και οğlu / oğlu γιος”]. Επαγγελματικό. (Ταμκατζόγλου).

Τάσκος. «N. X “Τάσκος» (03-01-1897)⁴²², «N. X “Τάσκος» (08-01-1897)⁴²³, “N. X”Τάσκος” (03-04-1894)⁴²⁴, «N. X “Τάσκος» (04-02-1909)⁴²⁵. [Τάσκος < βαπτιστικό *Τάσκος < υποκορ. του Αναστάσιου]. Παρωνύμιο (ιδιότητα). (Τάσκος, Τάσκωφ, Χατζητάσκας).

Τερζής. “γωγούσης τερζῆς” (1838)⁴²⁶, “γωγούσις τερζῖς” (17-07-1847)⁴²⁷, “Μάρκου τερζῆ πατέρες” (26-10-1854)⁴²⁸. [Τερζῆς < τερζής < τουρκ. terzi “ράφτης”]. Επαγγελματικό. (Τερζής, Τερζίδης, Τερζόγλου, Τερζόπουλος, Τερζούδης).

Τεχόβαλης. «Γάτζου παπαμανούλι Τέχοβο βεβεονο» (19-01-1854)⁴²⁹, “Τάκης Γάτσης Τεχόβαλης” (31-01-1872)⁴³⁰. [Τεχόβαλης, ο προερχόμενος από το χωριό του Νομού Πέλλας Τέχοβο, σημερ. Καρυδιά (η)]. (Τεχόβαλης, Τεχοβίτης, Τεχωβίτης).

Τζιώγας. [Τζιώγας < κουτσοβλαχικό βαπτιστικό Ζιώγας, Τζώγας < υποκοριστικό του Γεώργιος]⁴³¹. Παρωνύμιο. (Τζιώγας, Τζιώγκας, Τζώγας, Τζώγκας, Γιώγας).

Τουρτούρης: “τόνι μέντην τοῦ Ντουρντούρα” (01-10-1782)⁴³². [Τουρτούρης < τουρτούρδη (η) “τρυγόνι” βλ. και κουτσοβλαχικά τουρτούρδα και

ρουμαν. turturică “τρυγόνι”]. Παρωνύμιο. (Τουρτούρης).

Τουφεξής. “Βάνη Τουφεκούς” (1844-1846)⁴³³, “Μάνδη Δημητρίου τουφεξής”(26-10-1869)⁴³⁴. [Τουφεξής < τουφεξής < τουρκ. tufekçi “τυφεκιοφόρος, πολιτοφύλακας, έμπορος όπλων” < tufek “όπλο, τουφέκι”]. Επαγγελματικό. (Τουφεξής, Τουφεκτής).

Τρύπκος. «Γρηγόριος χ” Τρύπκου» (09-06-1884)⁴³⁵. [Τρύπκος < υποκορ. του βαπτιστ. *Τρύπκος < υποκορ. του Τρύφων]. Παρωνύμικό. (Τράπκος, Τράψης, Τρέπκος, Τρίπεσης, Τρίπτης, Τρίψης, Τρυπάκης, Τρύπκος, Τρύπτης, Τρυψάνης, Τρύψης, Τρυψάνης)⁴³⁶.

Τρυψιάνης. «Ιωάννης Κ. Τρυψιάνη» (07-05-1896)⁴³⁷. [Τρυψιάνης < υποκορ. του βαπτιστ. *Τρύπκος < υποκορ. του Τρύφων]. Παρωνύμικό. (Μορφές του επωνύμου βλ. στο Τρύπκος).

Τσελεμπής. “ἀπό πώλησιν οἰκία Τσελεμπῆ [...] ἐνοίκιον οἰκίας Τσελεμπῆ” (31-08-1875)⁴³⁸, “Ὑπόλοιπον ὁμολόγου Ναούμ Τσελεμπῆ” (24-11-1878)⁴³⁹. [Τσελεμπής < τσελεμπής / τσελεπής < τουρκ. çelebi “1. κύριος, μορφωμένος, άρχοντας, ευγενής, 2. τίτλος κατά την περίοδο της οθωμανικής αυτοκρατορίας”]. Παρωνύμιο (ιδιότητα). (Τσελεμπής, Τσελεπής, Τσελεπίδης).

Τσεπκεντζής. [Τσεπκεντζής < τσεπκεντζής < τουρκ. çerkenç “αυτός που κατασκευάζει ή πουλά τα τσεπκένια” < τουρκ. çerken “είδος γιλέκου, το οποίο φορούσαν οι άνδρες πάνω από τη φουστανέλα τους”]. Επαγγελματικό. (Τσεπκεντζής).

Τσεμετζής. “Μήτζης τσημητζή” (1866)⁴⁴⁰. [Τσεμετζής < τσεμετζής < τουρκ. çesmeci “ο κατασκευαστής βρύσης, ο δωρητής βρύσης” < çesme “βρύση”]. Επαγγελματικό. (Τσεμετζής, Τσεμετζίδης, Τσεμετζόγλου).

Τσικάρης. [Τσικάρης < τουρκ. çikar “κέρδος, συμφέρον”]. Παρωνύμιο. (Τσικάρης).

Τσικιρδέκης: «Ἀπό Ιωάν. Τσικιρδέκην Μεσημερλῆν» (25-06-1890)⁴⁴¹. [Τσικιρδέκης < τουρκ. çekirdek “1. κουκούτσι, 2. πυρηνικός, 3. σπόρος”]. Παρωνύμιο. (Τσικιρδέκης, Τσικερδέκης).

Τσιομπατζής. “Κωνσταντίνος Δ. Τσιομπατζῆ” (03-04-1894)⁴⁴². [Τσιομπατζής < τουρκ. çorbaçı “αφέντης, κύριος” < τουρκ. han “χάνι, πανδοχείο”]. Επαγγελματικό. (Χαντζής, Καράχαντζης).

Τα εδεσσαϊκά οικογενειακά ονόματα (1382 έως σήμερα). Ιστορική και γλωσσική θεώρηση

371

Τσίτσης: «Γρ. Τσίτσης» (12-11-1904)⁴⁴³. [Τσίτσης < σλαβ. čiće “αδελφός του πατέρα”]⁴⁴⁴. Παρωνύμιο. (Τσίτσης, Τσιτσόπουλος, Τίτσος).

Τσώτσος. [Τσώτσος < κουτσοβλαχικό Tsjotsju < υποκορ. του βαπτιστ. Θεόδωρος]⁴⁴⁵ ή < υποκορ. του βαπτιστ. Γεώργιος]⁴⁴⁶. Παρωνύμικό. (Τσιώτσης, Τσιώτσιας, Τσιώτσιος, Τσώτσης).

Τύμης: «Εἰς Τάσην Τύμε Ψωμᾶν» (25-06-1890)⁴⁴⁷. [Τύμης < υποκοριστικό του Ευθύμης < Ευθύμιος]. Παρωνύμικό. (Τύμης).

Υφαντής. “στόϊτζες ύφαντής” (18-05-1786)⁴⁴⁸. [Υφαντής < υφαντής]. Επαγγελματικό. (Φαντίδης).

Φάλκας. [Φάλκας < κουτσοβλαχικό fálka “η κάτω σιαγόνα, το κατωσάγονο” < λατιν. *falca < falx, -leis “δρεπάνι, κλαδευτήρι”, falcatus “δρεπανηφόρος”]⁴⁴⁹, αλλά και λατιν. falco, -onis “είδος γερακιού, φάλκος”. Παρωνύμιο. (Φάλκας, Φάλκος).

Φίστας⁴⁵⁰. [Φίστας < κουτσοβλαχικό Fista < λατιν. βαπτιστικό Festus < λατιν. festus, -a, -um “εορταστικός, εορτάσιμος”, dies festus ή festum “γιορτή”]⁴⁵¹. Παρωνύμικό. (Φίστας).

Το λατινικό κύριο όνομα Festus απαντά σε επιγραφές και με την ελληνική μορφή Φήστος (αρσεν.) και Φήστα (θηλ.)⁴⁵².

Φουδούλης. [Φουδούλης < τουρκ. fodul “αγέρωχος, περόγραφος, ψευτοπερόγραφος, αλαζών, αυθάδης”]⁴⁵³. Παρωνύμιο. (Φουδούλης).

Φράγκος: “Σώξεται εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Ιωάννου Φράγγου κρασίον καί ωρή τῆς Σχολῆς, ἀναλόγως 2311 ὀκάρδων] σταφυλίων” (20-04-1867)⁴⁵⁴, “Αθανάσ(ιον) Φράγκου” (31-08-1875)⁴⁵⁵, “Ιωάννης Φράγκος” (03-04-1894)⁴⁵⁶, «Ιωάννης Φράγκου» (02-07-1900)⁴⁵⁷, «Ιωάννης Φράγκου» (24-11-1901)⁴⁵⁸. [Φράγκος < φράγκος “Ευρωπαίος”]. Εθνικό - Παρωνύμιο. (Φράγκος, Φραγκάκος).

Χαλιμάς: «μέ τά ἀμπέλια τοῦ Ιτζιον Μάρκου καὶ Δημητρίου Χαλημᾶ» (23-03-1861)⁴⁵⁹, “Δημητρίος Χαλημᾶς” (31-08-1875)⁴⁶⁰. [Χαλιμάς < πιθ. αραβοτουρκ. halim “πράος, ήσυχος χαρακτήρας”]. Παρωνύμιο. (Χαλιμάς).

Χαντζής. “εἰς [...] Χαντζῆν” (25-06-1890)⁴⁶¹. [Χαντζής < χαντζής < τουρκ. hanci “ξενοδόχος, χαντζής” < τουρκ. han “χάνι, πανδοχείο”]. Επαγγελματικό. (Χαντζής, Καράχαντζης).

Χατζής. “ό χαρτοφύλαξ Χατζῆ Παρίσης τοῦ Μήτρε” (01-10-1782)⁴⁶², “τοῦ μακαρίτου Χατζῆ Άναστασίου” (02-10-1782)⁴⁶³, “τὸν Γεώργιον νιόν τοῦ Χατζῆ Γεωργίου” (02-10-1782)⁴⁶⁴. [Χατζής < αραβοτουρκ. hac “προσκυνητής των Αγίων Τόπων” < αραβ. hajj “προσκύνημα”]. Παρωνύμιο. (Χατζής, Χατζάκης, Χατζίδης, Χατζόγλου, Χατζόπουλος).

Ψωμάς. “Γεώργιον ψωμᾶν” (10-10-1782)⁴⁶⁵, “γεωργης ψωμᾶς” (1786)⁴⁶⁶, “Αφιέρωμα Γκάτσου ψωμᾶ” (20-04-1867)⁴⁶⁷, “Μανόλης Ψωμᾶς” (01-12-1871)⁴⁶⁸, “Ψωμᾶς” (03-04-1894)⁴⁶⁹. [Ψωμάς < ψωμάς < ψωμά]. Επαγγελματικό. (Ψωμάς, Ψωμόπουλος).

Ζ'. Σύντομος επίλογος

Είναι πολύ σύνηθες στους λαούς, όταν αναμειγνύονται μεταξύ τους, να δέχονται ποικίλες αλληλεπιδράσεις. Το ίδιο ισχύει και για τους Εδεσσαίους, όταν μάλιστα γνωρίζει κανείς ότι η Έδεσσα είναι μια πόλη, η οποία, λόγω της σπουδαίας στρατηγικής της θέσης, έχει προσελκύσει πολλούς απ' αυτούς κατά τον μακροχρόνιο βίο της.

Από τη μελέτη των εδεσσαϊκών ονομάτων προκύπτει ότι οι λαοί που περνούν κατά διαστήματα απ' αυτήν, κοντά στα άλλα, αφήνουν τα ίχνη τους και στον γλωσσικό πολιτισμό των κατοίκων της.

Ως εκ τούτου, αυτή η αναγκαστική, ειρηνική ή βίαιη πολλές φορές, συμβίωση των λαών και η ανάμει

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Η εισήγηση αυτή είναι μέρος μιας εργασίας, η οποία αναφέρεται στο σύνολο των εδεσσαϊκών ονομάτων, τα οποία από την περίοδο της Τουρκοκρατίας (από το έτος 1382 και εντεύθεν) εξελίσσονται στα σημερινά οικογενειακά ονόματα (επώνυμα / επίθετα) των Εδεσσαίων.

2. Ε. I. Στουγιανάκη, "Έδεσσα ή Μακεδονική ἐν τῇ Ἰστορίᾳ, Θεσσαλονίκη 1932, σ. 227 κε., K. G. Σταλίδης, *Η Έδεσσα στα χρόνια της Τουρκοκρατίας*, 14ος αι. - 1912, τ. 1ος, Έδεσσα 1988, σ. 95-125, Γ. Μίντσης, "Η κατάληψη της Έδεσσας από τους Τούρκους (1389)", *Μακεδονικά*, Θεσσαλονίκη 1994, τ. 29(1993-1994), σ. 257-261.

3. Βοδενά είναι ένα από τα ονόματα της Έδεσσας (βλ. ενδεικτ. Σταλίδης, *Η Έδεσσα στα χρόνια της Τουρκοκρατίας*, δ. π., σ. 20-27).

4. Για τα εδεσσαϊκά ονόματα της αρχαίας, ωμαϊκής και χριστιανικής περιόδου βλ. ενδεικτ. Argyro B. Tataki, *Macedonian Edessa. Prosopography and Onomastikon*, Athens 1994, Argyro B. Tataki., *Macedonians abroad. A contribution to the prosopography of Ancient Macedonia*, Athens 1998, Denis Feissel, *Recueil des inscriptions chrétiennes de Macédoine du IIIe au VIe siècle*, Bulletin de Correspondance Hellénique. Supplément VIII, École Française d'Athènes 1983, σ. 23-59.

5. Σταλίδης, *Η Έδεσσα στα χρόνια της Τουρκοκρατίας*, δ. π., σ. 268-275.

6. Στουγιανάκη, "Έδεσσα ή Μακεδονική, δ. π., σ. 261-266, Σταλίδης, *Η Έδεσσα στα χρόνια της Τουρκοκρατίας*, δ. π., σ. 225-260, Γ. I. Μίντσης, 80 χρόνια ελεύθερη Έδεσσα 1912-1992. Σύγχρονη ιστορία της πόλης και της περιοχής της, Δήμος Έδεσσας, Έδεσσα 1992, σ. 12-16.

7. Μίντσης, 80 χρόνια ελεύθερη Έδεσσα 1912-1992, δ. π., σ. 30-31.

8. Παν. Δ. Μηλιώτη, "Η ἐν Νεύγυ σύμβασις τῆς ἑλληνοβουλγαρικῆς μεταναστεύσεως τῆς 14/27 Νοεμβρίου 1919 καὶ ἡ ἐφαρμογὴ αὐτῆς, Θεσσαλονίκη 1962, Σταλίδης, *Η Έδεσσα στα χρόνια της Τουρκοκρατίας*, δ. π., σ. 302, Μίντσης, 80 χρόνια ελεύθερη Έδεσσα 1912-1992, δ. π., σ. 47-49.

9. Μίντσης, 80 χρόνια ελεύθερη Έδεσσα 1912-1992, δ. π., σ. 31, 47.

10. Για παρεμφερή θέματα βλ. ενδεικτ. Γ. Δ. Γεωργιάδης, Τό μιξόγλωσσον ἐν Μακεδονίᾳ ἰδίωμα καὶ ἡ ἔθνολογικὴ κατάστασης τῶν ὄμιλοντων τοῦτο Μακεδόνων. Έδεσσα 1948, Ν. Π. Ανδριώτη, Τό Ὄμόσπονδο Κράτος τῶν Σχολίων καὶ ἡ γλῶσσα του, Θεσσαλονίκη 1960, Ι. Γ. Μίντσης, *Ιστορία του Μακεδονικού Ζητήματος* (Γενικὴ Ιστορικὴ Επισκόπηση 1870-1990), Θεσσαλονίκη 1990, σ. 103-104, Μίντσης, 80 χρόνια ελεύθερη Έδεσσα 1912-1992, δ. π., σ. 71-72.

11. Για τον πληθυσμό και την εθνολογική του σύνθεση στην Έδεσσα την περίοδο της Τουρκοκρατίας βλ. ενδεικτ. Σταλίδης, *Η Έδεσσα στα χρόνια της Τουρκοκρα-*

τίας, δ. π., σ. 261-314, Μίντσης, 80 χρόνια ελεύθερη Έδεσσα 1912-1992, δ. π., σ. 69-70, Γ. I. Μίντσης, *Ιστορία της Έδεσσας* (Ἐκκλησιαστικὴ και Πολιτικὴ) 1ος -20ος αι., Έδεσσα 1993, σ. 133-137.

12. Βλ. ενδεικτ. K. G. Σταλίδης "Τά δύσκολα χρόνια τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγώνα. Μιὰ διαμαρτυρία τῶν Ἐδεσσαίων πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχη γιὰ τὰ δεινὰ τῶν κατόκων τῆς περιοχῆς ἀπὸ τοὺς κομιτατέζηδες", *Έδεσσαϊκά Χρονικά*, τεῦχ. 4, Έδεσσα 1973, σ. 23-26, K. G. Σταλίδης, "Η προετοιμασία και η αντίδραση του Ελληνισμού της Έδεσσας πρὶν και κατά τη διάρκεια του Μακεδονικού Ἀγώνα", *O Μακεδονικός Αγώνας*, Συμπόσιο. Θεσσαλονίκη - Φλώρινα - Καστοριά - Έδεσσα, 28 Οκτωβρίου - 2 Νοεμβρίου 1984, Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αἵμου, Μουσείο Μακεδονικού Ἀγώνα, Θεσσαλονίκη 1987, σ. 381-395, K. G. Σταλίδης, «Ανεπιτυχεῖς προσπάθειες σλαβικῆς διεισδύσεως στην Έδεσσα κατά την περίοδο του Μακεδονικού Ἀγώνα», Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, Επιστημονικό Συνέδριο *Μακεδονικός Αγώνας*, Θεσσαλονίκη 12-13/11/2004 (υπό ἐνδοση), K. G. Σταλίδης, «Πάθη και πράξεις των Εδεσσαίων κατά τον Μακεδονικό Ἀγώνα», εφ. *Έδεσσαϊκή*, φ. 2198 (22-10-2005), σ. 10 ἐως φ. 2232 (17-06-2006), σ. 10.

13. Στουγιανάκη, "Έδεσσα ή Μακεδονική, δ. π., σ. 243-247, Στ. I. Παπαδοπούλου, *Έκπαιδευτικὴ και κοινωνικὴ δραστηριότητα τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατά τὸν τελευταῖο αἰῶνα τῆς Τουρκοκρατίας*, Θεσσαλονίκη 1970, σ. 80-84, Γ. Τουσίμη, "Η παιδεία στὴν Έδεσσα μέχρι τὸ 1782", *Έδεσσαϊκά Χρονικά*, τεῦχ. 3 ("Έδεσσα, Σεπτέμβριος - Δεκεμβρίος 1972), σ. 13-15, K. G. Σταλίδης, "Η ἴδρυση τοῦ πρώτου σχολείου στὴν Έδεσσα τὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας", *Έδεσσαϊκά Χρονικά*, τεῦχ. 3 ("Έδεσσα, Σεπτέμβριος - Δεκέμβριος 1972), σ. 16-21, K. G. Σταλίδης, "Η κατάσταση τῆς παιδείας στὴν Έδεσσα τὸ ἔτος 1899", *Έδεσσαϊκά Χρονικά*, τεῦχ. 2 ("Έδεσσα, Μάιος-Αὔγουστος 1972), σ. 25-29, K. G. Σταλίδης, *Κώδιξ. ὁ τὸ πρῶτον συστηθεὶς, ἀμα τῇ συστήσει τῆς ἑλληνικῆς σχολῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ Βοδενῶν. ἐν ἔτει Α.ΨΠΕ*, Έδεσσα 1979, K. G. Σταλίδης, "Ο Κώδιξ μητροπολίτης Μελέτιος (Απολίος 1782 - Ιούνιος 1817) και το ἐργο του στην Έδεσσα και την Μακεδονία", *Κωακά*, Αθήνα 1995, τ. Ε', σ. 261-268, όπου και βιβλιογραφία, Αικατερίνη Μ. Τζιώγα, *Συμβολὴ στὴν ιστορία τῆς πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης στὴν Έδεσσα (1847 - αρχές 20ού αιώνα)*, Ιωάννινα 1996, K. G. Σταλίδης, "Το ἑλληνομουσείον (1782). Ένας μεγάλος πνευματικός σταθμός στὸν πολιτισμό τῆς Έδεσσας", Γνωριμία με τὴ Γη του Αλεξάνδρου. Από τα προϊστορικά μέχρι τὰ νεότερα χρόνια. Ιστορία - Αρχαιολογία - Τέχνη στὸ Νομό Πέλλας, Πρακτικά Επιστημονικῆς Διημερίδας 15-16 Ιουνίου 2002, Θεσσαλονίκη 2003, Δήμος Θεσσαλονίκης, Κέντρο Ιστορίας Θεσσαλονίκης, σ. 187-203, όπου και σχετική βιβλιογραφία.

14. B. Δημητριάδη, "Η Κεντρική και Δυτική Μακεδονία κατὰ τὸν Ἐβληγία Τσελεμπή, Θεσσαλονίκη 1973, σ. 240.

15. Σταλίδης, *Κώδιξ*, ὁ τὸ πρῶτον συστηθεὶς, δ. π., σ. 79, Νο 35, στίχ. 19, σ. 80, Νο 35, στιχ. 03, G. Kandilarov

Τα εδεσσαϊκά οικογενειακά ονόματα (1382 ἐως σήμερα). Ιστορική και γλωσσική θεώρηση

373

Τουρκοκρατίας, δ. π., σ. 101, 105, 269, 279.

26. Μέρτζιου, *Μνημεῖα*, δ. π., σ. 8, Sakazov, "Novootkriti", δ. π., σ. 42, 44, Παρασκευὴ Βογιατζῆ - Σταλίδου, "Μιὰ ἀγωραπωλησία αἰχμάλωτης ἀπὸ τὴν Έδεσσα", δ. π., σ. 41.

27. Μέρτζιου, *Μνημεῖα*, δ. π., σ. 44, Macedonia, *Documents and Material*, Bulgarian Academy of Sciences, Sofia 1978, σ. 87.

28. Για τὴν Ιερά Μονή Μεσονησιώτισσα βλ. ενδεικτ. G. Subotic, "Manastir Bogorodice Mesonisiotise", *Zbornik radova Vizantoloskog Instituta*, 1987 (XXVI), σ. 125-171, όπου και σχετικὴ βιβλιογραφία, Γ. Τουσίμη, "Η βυζαντινὴ μονὴ Βοδενῶν "Παναγία Μεσονησιώτισσα" και η τουρκικὴ κατάκτηση", εφ. *Έδεσσαϊκή*, φ. 1549 (08-05-1993), σ. 6, φ. 1550 (15-05-1993), σ. 6, φ. 1552 (29-05-1993), σ. 6, Γ. Τουσίμη, "Τα βυζαντινά Βοδενά. Γαιοκτησιακές σχέσεις μεταξύ Αγίου Όρους και βυζαντινών Βοδενών", εφ. *Έδεσσαϊκή*, φ. 1851 (20-02-1999), σ. 10.

29. Γ. K. Σταλίδης, "Ο ιερός ναός του Γενεθλίου της Θεοτόκου στο χωρίο Νησί του νομού Πέλλας", Ελληνικὴ Ιστορικὴ Εταιρεία, ΙΘ' Πανελλήνιο Ιστορικό Συνέδριο (29-31 Μαΐου 1998), *Πρακτικά*, Θεσσαλονίκη 1999, τ. ΙΘ', σ. 405-418.

30. A. P. Ka dan, "Dva pozdnevizantijski akti iz sobranija P. I. Sevastjanova", *Vizantijiskij Vremennik*, Moskva-Leningrad 1949, τ. 2/27, σ. 317-320.

31. Για τὸν μητροπολιτικὸν ναό Αγίας Σοφίας της Έδεσσας βλ. ενδεικτ. K. G. Σταλίδης, "Οι ιεροὶ ναοὶ της Έδεσσας" δ. π., σ. 225-260. Οι ιεροὶ ναοὶ της Έδεσσας ήταν οι Αγίας Σοφίας της Γαβαλιωτίσσης στὴν Έδεσσα. Ιστορικὴ συμβολὴ και ιστορικὴ θεώρηση", Πρακτικαὶ Α' Πανελλήνιου Επιστημονικού Συμποσίου Η Έδεσσα και η περιοχὴ της. Ιστορία και Πολιτισμός (Έδεσσα, 4, 5 και 6 Δεκεμβρίου 1992), Έδεσσα 1995, σ. 185-209, όπου και βιβλιογραφία, Κλεοπάτρα Θεολογίδου, "Η Παλαιά Μητρόπολη. Ένα από τα ελάχιστα σωζόμενα μνημεία από τη βυζαντινή περίοδο της πόλης", Έδεσσα, Η πόλη των νερών, εφ. Καθημερινή, Επτά Ημέρες (ένθετο), Αθήνα 13-04-1997, σ. 5-6.

32. Σταλίδης, "Οι ιεροὶ ναοὶ της Αγίας Σοφίας και Παναγίας της Γαβαλιωτίσσης στὴν Έδεσσα", δ. π., σ. 209. Η επιγραφή αυτὴ στὴν παραπάνω εργασίᾳ μου είχε καταγραφεῖ εκ παφαδομής η μισή.

33. Για τὴν επιγραφή αυτὴ βλ. και P. N. Miljukov, "Hristianskija drevnosti Zapadnoj Makedonii. Po materialam sobranim Russkim Arheologi eskim Institutom v te enie letnej jekskursii 1898 goda", *Izvestija Russkago Arheologičeskago Instituta v Konstantinopole*, Sofia 1899, IV, τεῦχ. 1, σ. 34, Vestitelev, "Grad Voden", δ. π., II, σ. 117, Ivanov, *Balgarski starini iz Makedonia*, δ. π., σ. 177, K. G. Σταλίδης, "Ο ιερός ναός της Αγίας Σοφίας ή Κοιμήσεως της Θεοτόκου", εφ. *Έδεσσαϊκή*, φ. 1564 (21-09-1993), σ. 6.

1999), *Πρακτικά*, Κ' (2000), σ. 33-45, Κ. Γ. Σταλίδης, "Η εκκλησία του Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου", εφ. *Εδεσσαϊκή*, φ. 1517 (19-09-1992), σ. 6, φ. 1518 (26-09-1992), σ. 6, φ. 1519 (03-10-1992), σ. 7, φ. 1520 (10-10-1992), σ. 6, φ. 1521 (17-10-1992), σ. 6.

35. Γ. Τουσίμη, "Επισκοπικός κατάλογος Μητροπόλεως Έδεσσης", *Έδεσσαϊκά Χρονικά*, τεύχ. 2 ("Έδεσσα, Μάιος - Αύγουστος 1972"), σ. 9, Κ. Γ. Σταλίδης, "Επισκοπικός κατάλογος της Ιεράς Μητροπόλεως Έδεσσης, Πέλλης και Αλμωπίας", εφ. *Εδεσσαϊκή*, φ. 1594 (19-03-1994), σ. 6, Μίντσης, *Ιστορία της Έδεσσας*, ό.π., σ. 116, 155.

36. Miljukov, "Hristianskija drevnosti Zapadnoj Makedonii", ό. π., σ. 34, Τουσίμης, "Επισκοπικός κατάλογος Μητροπόλεως Έδεσσης", ό.π., σ. 9, Μίντσης, *Ιστορία της Έδεσσας*, ό.π., σ. 116.

37. Δημητριάδης, *Η Κεντρική και Δυτική Μακεδονία*, ό.π., σ. 234-245, Σταλίδης, *Η Έδεσσα στα χρόνια της Τουρκοκρατίας*, ό.π., σ. 181-194.

38. Τουρκ. čanakçı "αγγειοπλάστης".

39. Τουρκ. kadi "ιεροδικής".

40. Τουρκ. bey "κύριος, άρχοντας, ηγεμόνας, μπέης".

41. Τουρκ. kösk "περιπτέρο, κιόσκι".

42. Δημητριάδης, *Η Κεντρική και Δυτική Μακεδονία*, ό. π., σ. 235, 236, 240, 241, 243, 244-245.

43. Άθ. Χ. Μπούτουρα, *Τὰ νεοελληνικά κύρια ὀνόματα ἰστορικῶς καὶ γλωσσικῶς ἔρμηνευόμενα*, Ἐν Ἀθήναις 1912, σ. 112, Χαρ. Π. Συμεωνίδη, *Εισαγωγὴ στὴν ελληνικὴ ονοματολογία*, Θεσσαλονίκη 1992, σ. 85, J. Jaimov, *Balgarski imennik*, Sofia 1994, σ. 119.

44. Rum στα τουρκικά είναι ο Ρωμιός, ο Έλληνας.

45. Πληθυντικός αριθμός του τουρκικού ονόματος κις "κορίτσι, θυγατέρα".

46. Δημητριάδης, *Η Κεντρική και Δυτική Μακεδονία*, ό. π., σ. 241.

47. Πρόκειται για τον τότε μητροπολίτη Βοδενών Γερμανό Β' (1686, 1705).

48. Πελαγίδης Ευστ., *Ο κάδικας της Μητροπόλεως Καστοριάς, 1665-1769 (Εθνικής Βιβλιοθήκης Ελλάδος 2753)*, Θεσσαλονίκη 1990, σ. 35 (103).

49. Καζάς <τουρκ. kaza "υποδιοίκηση".

50. Τουρκ. sırahı "στρατιωτικός, στρατιώτης του υπικού".

51. Τουρκ. paip "τοποτηρής, επίτροπος".

52. Ιωάν. Κ. Βασδραβέλλη, *Ιστορικά ἀρχεῖα Μακεδονίας. Α'*. Αρχείον Θεσσαλονίκης 1695-1912, Θεσσαλονίκη 1952, σ. 97.

53. Σταλίδης, *Κώδιξ*, ό τὸ πρῶτον συστηθείς, ό.π., σ. 22, No 8, στίχ. 6-7.

54. Σταλίδης, *Κώδιξ*, ό τὸ πρῶτον συστηθείς, ό.π., σ. 22, No 8, στίχ. 5-6. Είναι η πρώτη φορά, που αναφέρεται όνομα στην Έδεσσα με την τουρκική κατάληξη-ογλου [<τουρκ. oglu / oglu "γιος"].

55. Σταλίδης, *Κώδιξ*, ό τὸ πρῶτον συστηθείς, ό.π., σ. 22, No 8, στίχ. 8.

56. Σταλίδης, *Κώδιξ*, ό τὸ πρῶτον συστηθείς, ό.π., σ.

22, No 8, στίχ. 4-9.

57. Οι λέξεις χαρτοφύλαξ, οἰκονόμος, σακελλάριος, πρωτέκδικος, σακελλίου, σκευοφύλαξ, ἐκκλησιάρχης, ἄρχων τῶν μοναστηρίων κ.ά. είναι εκκλησιαστικοί τίτλοι (βλ. ενδεικτ. Ιάκωβος Πηλίλης, *Ἐπίσκοπος Κατάνης, Τίτλοι, ὁρφίκια καὶ ἀξιώματα ἐν τῇ Βιζαντινῇ Αὐτοκρατορίᾳ καὶ τῇ χριστιανικῇ Ἐκκλησίᾳ*, Ἀθῆναι 1985).

58. Για την οικογένεια Παρίση βλ. ενδεικτ. Κ. Γ. Σταλίδης, "Η οικογένεια Παρίση στην Έδεσσα. Συμβολή στην ιστορία της", εφ. *Εδεσσαϊκή*, φ. 1561 (31-07-1993), σ. 6, 8, φ. 1562 (07-08-1993), σ. 6, 8, Παρασκευή Βογιατζή - Σταλίδου, "Αντώνιος Παρίσης. "Ενας Εδεσσαίος εὐεργέτης της πόλεως καὶ τῶν σχολείων της", *Έδεσσαϊκά Χρονικά*, τεύχ. 2 ("Έδεσσα, Μάιος - Αύγουστος 1972"), σ. 30-31.

59. Στουγιαννάκη, *Έδεσσα ἡ Μακεδονική*, ό.π., σ. 244, Φ. Γ. Ρουμελιώτη, *Ο Νέος Ελληνισμός στην Έδεσσα (Βοδενά)* τον πρώτον μισού του ΙΘ' αιώνα. Συμβολή στην ιστορία της Έδεσσας του ΙΘ' αιώνα, Έδεσσα 2000, σ. 20-22.

60. Για την οικογένεια του σακελλαρίου Βοδενών Σεβηθριανού βλ. ενδεικτ. Στουγιαννάκης, *Έδεσσα ἡ Μακεδονική*, ό.π., σε παρατιθέμενο πίνακα στο τέλος του βιβλίου, Ρουμελιώτη, *Ο Νέος Ελληνισμός στην Έδεσσα*, ό.π., σ. 20-22.

61. Σταλίδης, *Κώδιξ*, ό τὸ πρῶτον συστηθείς, ό.π., σ. 22, No 8, στίχ. 21-25.

62. Σταλίδης, *Κώδιξ*, ό τὸ πρῶτον συστηθείς, ό.π., σ. 20, No 6, στίχ. 4-6.

63. Σταλίδης, *Κώδιξ*, ό τὸ πρῶτον συστηθείς, ό.π., σ. 21, No 6, στίχ. 19-21.

64. Σταλίδης, *Κώδιξ*, ό τὸ πρῶτον συστηθείς, ό.π., σ. 21, No 7, στίχ. 4-5.

65. Σταλίδης, *Κώδιξ*, ό τὸ πρῶτον συστηθείς, ό.π., σ. 21, No 7, στίχ. 18-21.

66. Βρύση και μικροτοπωνύμιο στην περιοχή Λόγγος της Έδεσσας.

67. Η σποιαί είναι τμήμα του αγρού (*Εγκυλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα*, Αθήνα 1996, τ. 55, σ. 406).

68. Σταλίδης, *Κώδιξ*, ό τὸ πρῶτον συστηθείς, ό.π., σ. 22-23, No 9, στίχ. 3-6.

69. Σταλίδης, *Κώδιξ*, ό τὸ πρῶτον συστηθείς, ό.π., σ. 23, No 9, στίχ. 18-21.

70. Τζερκοβιανήτης είναι ο κάτοικος του χωριού της Έδεσσας Τσαρκόβιανη, σημ. Κλιτσοχώρῳ.

71. Σταλίδης, *Κώδιξ*, ό τὸ πρῶτον συστηθείς, ό.π., σ. 23, No 10, στίχ. 4-6.

72. Σταλίδης, *Κώδιξ*, ό τὸ πρῶτον συστηθείς, ό.π., σ. 24, No 10, στίχ. 17-21.

73. Για τον μητροπολίτη Μελέτιο Α', βλ. ενδεικτ. Κ. Γ. Σταλίδης, "Ο μητροπολίτης Μελέτιος Α' (1782-1790) και το ἔργο του στην Έδεσσα", IE" Πανελλήνιο Ιστορικό Συνέδριο (27-29 Μαΐου 1994), *Πρακτικά*, Θεσσαλονίκη 1995, σ. 63-94, Κ. Γ. Σταλίδης, "Ο Κώρος μητροπολίτης

Τα εδεσσαϊκά οικογενειακά ονόματα (1382 έως σήμερα). Ιστορική και γλωσσική θεώρηση

375

Ελληνισμός στην Έδεσσα, ό.π., σ. 22-23).

85. Το όνομα Λίπκος είναι υποκοριστικό του ονόματος Φίλιππος ή Αλύπιος [Λίπκος < Λίπος < υποκορ. του Φίλιππος ή Αλύπιος (Zaimov, *Balgarski imennik*, ό.π., σ. 140)].

86. Σταλίδης, *Κώδιξ*, ό τὸ πρῶτον συστηθείς, ό.π., σ. 15, No 3, στίχ. 1-6.

87. Οι σωζόμενοι κώδικες της Ιεράς Μητροπόλεως Βοδενών, ανάμεσα στα άλλα, αναφέρουν και πολλά ονόματα Εδεσσαίων, τα οποία, λόγω περιορισμένου χώρου, δεν είναι δυνατόν να αναφερθούν όλα. Βλ. ενδεικτ. και Σταλίδης, *Οι συντεχνίες και τα επαγγέλματα στην Έδεσσα*, ό. π., *passim*, Κ. Γ. Σταλίδης, "Εδεσσαϊκά ονόματα", εφ. *Εδεσσαϊκή*, φ. 1602 (14-05-1994), σ. 6, φ. 1603 (21-05-1994), σ. 6, φ. 1604 (28-05-1994), σ. 6, φ. 1605 (04-06-1994), σ. 6, φ. 1606 (11-06-1994), σ. 6, φ. 1607 (18-06-1994), σ. 6, φ. 1608 (25-06-1994), σ. 6, Ivanov, *Balgarski starini iz Makedonija*, ό.π., σ. 178.

88. Βλ. ενδεικτ. Γ. Τουσίμη, "Επισκοπικός κατάλογος Μητροπόλεως Έδεσσης", *Έδεσσαϊκά Χρονικά*, τεύχ. 2 ("Έδεσσα, Μάιος - Αύγουστος 1972"), σ. 5-17, Κ. Γ. Σταλίδης, "Επισκοπικός κατάλογος της Ιεράς Μητροπόλεως Εδεσσης, Πέλλης και Αλμωπίας", εφ. *Εδεσσαϊκή*, φ. 1594 (19-03-1994), σ. 6, Κ. Γ. Σταλίδης, "Ο Χριστιανισμός καὶ ἡ ἐκκλησία στὴν Έδεσσα. Α'". Οἱ Ἐπισκοποὶ, "Έδεσσα 2006 (υπό έκδοσιν).

89. Κ. Γ. Σταλίδης, "Κώδιξ λογαριασμῶν ἐπιτρόπων τῆς Ιερᾶς Ἐκκλησίας τῆς Παναγίας Ἐλεούσης", "Έδεσσα 1823 ἐώς 1910", ΙΖ' Πανελλήνιο Ιστορικό Συνέδριο, *Πρακτικά*, Θεσσαλονίκη 1997, σ. 118, No 7, στίχ. 2-3.

90. N. Ταχινοσλής, "Μορφές του Γεώργιος στο νομό Σερρών", *Ελληνικά*, Θεσσαλονίκη 1997, τ. 47, τεύχ. 1, σ. 113-122.

91. N. Ταχινοσλής, "Μορφές του Δημήτριος στο νομό Σερρών", *Ελληνικά*, Θεσσαλονίκη 1993, τ. 43, τεύχ. 1, σ. 187-202.

92. Σταλίδης, *Κώδιξ*, ό τὸ πρῶτον συστηθείς, ό.π., σ. 108, No 43, στίχ. 12.</

Πέλλας.

99. Σταλίδης, Κώδιξ, ό τό πρῶτον συστηθείς, ὁ.π., σ. 90, Νο 36, στίχ. 18. Στραεσλής είναι ο καταγόμενος από την Στράιστα, δηλ. το σημερινό χωριό Ίδα του Ν. Πέλλας.

100. Σταλίδης, Κώδιξ, ό τό πρῶτον συστηθείς, ὁ.π., σ. 109, Νο 43, στίχ. 24. Τεχοβαλής είναι ο καταγόμενος από το Τέχοβο, δηλ. το σημερινό χωριό Καρυδιά του Ν. Πέλλας.

101. Σταλίδης, Κώδιξ, ό τό πρῶτον συστηθείς, ὁ.π., σ. 90, Νο 36, στίχ. 24.

102. Σταλίδης, Κώδιξ, ό τό πρῶτον συστηθείς, ὁ.π., σ. 90, Νο 36, στίχ. 28.

103. Σταλίδης, Κώδιξ, ό τό πρῶτον συστηθείς, ὁ.π., σ. 90, Νο 36, στίχ. 28.

104. Σταλίδης, Κώδιξ, ό τό πρῶτον συστηθείς, ὁ.π., σ. 90, Νο 36, στίχ. 28.

105. Από το βουλγ. aren, -a, -o "ποικιλόχρωμος, παρδαλός".

106. Σταλίδης, Κώδιξ, ό τό πρῶτον συστηθείς, ὁ.π., σ. 90, Νο 36, στίχ. 19, Κοτσός < κοιφός (Ανδριώτη Ν. Π., Ετυμολογικό Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής, Θεσσαλονίκη 1988, σ. 173).

107. Η λ. χατζής < τουρκ. hacıc "προσκυνητής των Αγίων Τόπων".

108. Σταλίδης, Κώδιξ, ό τό πρῶτον συστηθείς, ὁ.π., σ. 94, Νο 38, στίχ. 13, σ. 95, Νο 38, στίχ. 14, 18. Η λ. τσελεμπής < τουρκ. celebi "κύριος μορφωμένος, ύψοντας".

109. Σταλίδης, Κώδιξ, ό τό πρῶτον συστηθείς, ὁ.π., σ. 108, Νο 43, στίχ. 17. Το επώνυμο Τσιντζιρίλης < τουρκ. zencefil "πιπερόζα".

110. Σταλίδης, Κώδιξ, ό τό πρῶτον συστηθείς, ὁ.π., σ. 92, Νο 36, στίχ. 3, σ. 95, Νο 38, στίχ. 19. Το επώνυμο Σαρήκ < σαρίκ < τουρκ. sarık "σαρίκι" < ελλην. και-σαρίκιον.

111. Σταλίδης, Κώδιξ, ό τό πρῶτον συστηθείς, ὁ.π., σ. 94, Νο 37, στίχ. 24.

112. Σταλίδης, Κώδιξ, ό τό πρῶτον συστηθείς, ὁ.π., σ. 108, Νο 43, στίχ. 18.

113. Σταλίδης, Κώδιξ, ό τό πρῶτον συστηθείς, ὁ.π., σ. 92, Νο 36, στίχ. 29, 31.

114. Σταλίδης, Κώδιξ, ό τό πρῶτον συστηθείς, ὁ.π., σ. 109, Νο 43, στίχ. 28.

115. Κώδιξ λογοαριαζμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου, φ. 5β (20-02-1837), στίχ. 14.

116. Κώδιξ λογοαριαζμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου, φ. 7α (1842).

117. Σταλίδης, Κώδιξ, ό τό πρῶτον συστηθείς, ὁ.π., σ. 32, Νο 20, στίχ. 12.

118. Κώδιξ τοῦ Νοσοκομείου τῆς ἐν Βοδενοῖς Ἀδελφότητος, φ. 10β (1869).

119. Εργαστήριο, ὅπου κατασκευάζεται ἡ πωλείται ο αιμάτας (Σταλίδης, Οι συντεχνίες και τα επαγγέλματα στην Έδεσσα, σ. 72 (1974), σ. 88(1999)).

120. Περιοχή στην Κωνσταντινούπολη [< τουρκ. γενι «νέος, καινούργιος» και καρί «θύρα, πύλη, πόρτα»].

121. Προάστειο στην Κωνσταντινούπολη.

122. Κώδιξ λογοαριαζμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου, φ. 14α (χ.χ. Το προτιγούμενο ἔγγραφο ἔχει ημ. 15-01-1846 και το επόμενο 04-02-1846), στίχ. 10.

123. Κώδιξ τῆς σχολῆς (ΚΩΔΗΞ τῆς πόλεως Βοδενῶν, ἐν ᾧ καταγράφονται ἀπαντες οἱ πολιτικοὶ ἐτήσιοι λογαριασμοὶ τῶν Βασιλικῶν Δοσιμάτων καὶ Στρατιωτικῶν φρόνων καὶ λοιπῶν) 1865 Μαρτίου 5.

124. Κώδιξ λογοαριαζμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου, φ. 8α (01-03-1842), στίχ. 36.

125. Κώδιξ τῶν Ἀγίων Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀγιωτάτης Μητροπόλεως Βοδενῶν, φ. 22α (1785).

126. Κώδιξ τῶν Ἀγίων Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀγιωτάτης Μητροπόλεως Βοδενῶν, φ. 126α (1786).

127. Κώδιξ τῶν Ἀγίων Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀγιωτάτης Μητροπόλεως Βοδενῶν, φ. 126β (1786).

128. Κώδιξ τῶν Ἀγίων Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀγιωτάτης Μητροπόλεως Βοδενῶν, φ. 126α (1786).

129. Κώδιξ ὀρχαῖος λογαριασμῶν ἐπιτρόπων τῶν ἐκκλησιῶν Βοδενῶν, φ. 189β (09-03-1835).

130. Κώδιξ λογαριασμῶν τῆς Ἱερᾶς Ἐκκλησίας τῆς Μητροπόλεως. 1836 Δεκεμβρίου α', φ. 1α(1836).

131. Σταλίδης, Κώδιξ, ό τό πρῶτον συστηθείς, ὁ.π., σ. 27, Νο 15, στίχ. 08.

132. Γ. Κ. Σταλίδης, "Ο iερός ναός της Παναγίας Ελεούσας στην Έδεσσα (1717-1944)", Ελληνική Ιστορική Εταιρεία, ΙΣΤ' Πανελλήνιο Ιστορικό Συνέδριο (26-28 Μαΐου 1995), Πρακτικά, Θεσσαλονίκη 1996, σ. 255-268.

133. Κώδιξ λογαριασμῶν ἐπιτρόπων τῆς Ἱερᾶς Ἐκκλησίας τῆς Παναγίας Ελεούσης, φ. 9β, στίχ. 4 (30-03-1840).

134. Σταλίδης, Κώδιξ, ό τό πρῶτον συστηθείς, ὁ.π., σ. 108, Νο 43, στίχ. 27.

135. Κώδιξ λογοαριαζμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου, φ. 47β (09-06-1884), στίχ. 23.

136. Κώδιξ λογοαριαζμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου, φ. 61β (03-05-1896), στίχ. 13.

137. Κώδιξ λογοαριαζμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου, φ. φ. 63α (07-05-1896), στίχ. 27.

138. Εμμ. Κριαρά, Λεξικό της Μεσαιωνικής Ελληνικής Δημώδους Γραμματείας, Θεσσαλονίκη 1990, τ. IA', σ. 93, Mandeson, Τέλειο Ιταλοελληνικό Λεξικό, σ. 276, Νικ. Αθ. Κατσάνης, Ονομαστικό Νυμφαίου (Νέβεσος), Θεσσαλονίκη 1990, σ. 69, M. Cortelazzo - P. Zolli, *Dizionario etimologico della lingua italiana*, Bologna 1998, τ. 1, σ. 105, Zaimov, *Balgarski imennik*, ὁ. π., σ. 12, II ev Stefan, *Re nik na li nite i familni imena y Balgarite*, Sofia 1969, σ. 61, όπου διαφορετική ετυμολογική πρόταση.

139. Σταλίδης, Κώδιξ, ό τό πρῶτον συστηθείς, ὁ.π., σ. 76, Νο 34, στίχ. 03.

140. Σταλίδης, Κώδιξ, ό τό πρῶτον συστηθείς, ὁ.π., σ. 76, Νο 34, στίχ. 22.

141. Σταλίδης, Κώδιξ, ό τό πρῶτον συστηθείς, ὁ.π., σ. 78, Νο 35, στίχ. 24-25.

142. Σταλίδης, Οι συντεχνίες και τα επαγγέλματα

Τα εδεσσαϊκά οικογενειακά ονόματα (1382 έως σήμερα). Ιστορική και γλωσσική θεώρηση

377

στην Έδεσσα, ὁ. π., σ. 59 (1974), σ. 70 (1999).

143. Cortelazzo - Zolli, *Dizionario etimologico della lingua italiana*, ὁ.π., τ. 1, σ. 64, Δικαίου Βαγιακάου, "Ἡ ἐπίδρασις τοῦ δημοσίου καὶ ίδιωτικοῦ βίου εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν ἐλληνικῶν ἐπωνύμων", Ελληνική Ιστορική Εταιρεία, Ε' Πανελλήνιο Ιστορικό Συνέδριο, Πρακτικά, Θεσσαλονίκη 1984, σ. 143, Mandeson, Τέλειο Ιταλοελληνικό Λεξικό, σ. 163, βλ. και K. Δ. Ντίνας, *Κοξανίτικα επώνυμα 1759-1916*, Κοζάνη 1995, σ. 181, όπου διαφορετική πρόταση ετυμολογίας.

144. Κώδιξ τοῦ Νοσοκομείου τῆς ἐν Βοδενοῖς Ἀδελφότητος, φ. 8α (1866-1868).

145. Σταλίδης, Κώδιξ, ό τό πρῶτον συστηθείς, ὁ.π., σ. 73, Νο 34, στίχ. 23.

146. Σταλίδης, Κώδιξ, ό τό πρῶτον συστηθείς, ὁ.π., σ. 87, Νο 36, στίχ. 20.

147. Σταλίδης, Οι συντεχνίες και τα επαγγέλματα στην Έδεσσα, ὁ. π., σ. 59 (1974), σ. 70 (1979).

148. Κώδιξ λογοαριαζμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου, φ. 65β (02-07-1900), στίχ. 05.

149. Δημητριάδης, Ή Κεντρικὴ καὶ Δυτικὴ Μακεδονία, ὁ. π., σ. 362, βλ. και Ντίνας, *Κοξανίτικα επώνυμα*, ὁ. π., σ. 180.

150. Κώδιξ λογοαριαζμῶν ἐπιτρόπων τῆς Ἱερᾶς Εκκλησίας Μητροπόλεως. 1836 Δεκεμβρίου α', φ. 63α, 1847-1854.

151. Κώδιξ καταλόγων προαιρετικῆς βιοθείας ὑπὲρ τῶν πτωχῶν, φ. 31β, 1897.

152. Zaimov, *Balgarski imennik*, ὁ. π., σ. 263, II ev *Re nik na li nite i familni imena*, ὁ. π., σ. 66.

153. X. N. Γκίνη, Λεξικό Αλβανο - Ελληνικό, Τίρανα 1971, σ. 218, 464, X. N. Γκίνη, Ελληνο - Αλβανικό Λεξικό, Ιωάννινα 1993, σ. 619, 638.

154. Σύμφωνα με πληροφορίες του δικηγόρου Ιω. Βέττα (18-06-1997), οι πρόγονοι του ἦταν εγκατεστημένοι στον Πόρο της Τροιζήνας, όπου και συνεχίζουν να υπάρχουν οικογένειες με το ίδιο ονόμα. Ο παππούς του πατέρα του Γιώργης (με το παρατούντοι Βράκας) είχε εγκατασταθεί στο Μενίδι. Ο πατέρας του πα

- σ. 91, Νο 36, στήχ. 13, σ. 92, Νο 36, στήχ. 23.
 186. Ταχινοσλής, "Μορφές του Γεώργιος", ό.π., σ. 113.
 187. Σταλίδης, Κώδιξ, ό τό πρώτον συστηθείς, ό.π., σ. 76, Νο 34, στήχ. 29.
 188. Σταλίδης, Κώδιξ, ό τό πρώτον συστηθείς, ό.π., σ. 91, Νο 36, στήχ. 12, 24, 29, σ. 92, Νο 36, στήχ. 22.
 189. Κώδιξ λ/σμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου (1837 - 1890), φ. 66α (02-07-1900), στήχ. 34.
 190. Γκίνη, Λεξικό Αλβανο - Ελληνικό, σ. 153.
 191. Ταχινοσλής, "Μορφές του Γεώργιος", ό.π., σ. 113.
 192. Κώδιξ τῶν Ἀγίων ἐκκλησιῶν τῆς Ἀγιωτάτης Μητροπόλεως Βοδενῶν, 18-05-1876.
 193. Κώδιξ λογαριασμῶν ἐπιτρόπων τῆς Ἱερᾶς Ἐκκλησίας τῆς Παναγίας Ἐλεούσης, φ. 12α, στήχ. 19 (10-09-1848).
 194. Σταλίδης, Οι συντεχνίες και τα επαγγέλματα στην Ἐδεσσα, ό.π., σ. 59 (974), σ. 70 (1999).
 195. Ταχινοσλής, "Μορφές του Γεώργιος", ό.π., σ. 113, βλ. και Zaimov, *Balgarski imennik*, ό.π., σ. 67.
 196. Βουλγαροελληνικόν Λεξικόν, σ. 165, Άννα Βογιατζή, Σερβοκροατικό - Ελληνικό Λεξικό, σ. 155.
 197. Κώδιξ λογαριασμῶν τῆς Ἱερᾶς Ἐκκλησίας τῆς Μητροπόλεως. 1836 Δεκεμβρίου α', φ. 27α (1838).
 198. Κώδιξ λογαριασμῶν ἐπιτρόπων τῆς Ἱερᾶς Ἐκκλησίας τῆς Παναγίας Ἐλεούσης, φ. 11β (17-07-1847), στήχ. 64.
 199. Κώδιξ λ/σμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου (1837 - 1890), φ. 119β (12-10-1890), στήχ. 08.
 200. Ο ἔκδικος είναι εκκλησιαστικός τίτλος (Πηλίλης, Τίτλοι, ὀφφίκια καὶ ἀξιώματα, ό.π., σ. 91-93).
 201. Κώδιξ τῶν Ἀγίων ἐκκλησιῶν τῆς Ἀγιωτάτης Μητροπόλεως Βοδενῶν, φ. 3α (1784).
 202. Κώδιξ τῶν Ἀγίων ἐκκλησιῶν τῆς Ἀγιωτάτης Μητροπόλεως Βοδενῶν, φ. 126α (1786).
 203. Κώδιξ ἀρχαῖος λογαριασμῶν ἐπιτρόπων τῶν ἐκκλησιῶν Βοδενῶν, φ. 189β (09-03-1835).
 204. (Κώδιξ καταλόγων) προαιρετικής βοηθείας υπὲρ τῶν πτωχῶν, φ. 17β (1893).
 205. Σταλίδης, Κώδιξ, ό τό πρώτον συστηθείς, ό.π., σ. 93, Νο 37, στήχ. 23, σ. 94, Νο 37, στήχ. 25.
 206. Σταλίδης, Οι συντεχνίες και τα επαγγέλματα στην Ἐδεσσα, ό.π., σ. 59 (1974), σ. 70 (1999).
 207. Νικολαΐδου, Ἐτυμολογικόν Λεξικόν τῆς Κουτσοβλαχικῆς Γλώσσης, ό.π., σ. 154, Κατσάνης, Ονομαστικό Νυμφάλιον, ό.π., σ. 62, T. Papahagi, *Dictionarul dialectului aromân*. *Dictionnaire aromain* (Macédo-Roumain), Bucureşti 1974, σ. 457.
 208. Γκίνη, Λεξικό Αλβανο-Ελληνικό, σ. 101.
 209. Κώδιξ τῆς σχολῆς, ό.π., φ. 10β, φ. 11α (10-07-1866).
 210. Κώδιξ τῆς σχολῆς, ό.π., φ. 10β, φ. 12β (10-07-1866).
 211. Κώδιξ λ/σμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου (1837 - 1890), φ. 57β-58α (25-06-1890), στήχ. 01.

212. Κώδιξ λ/σμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου (1837 - 1890), φ. 59β (25-06-1890), στήχ. 10.
 213. Σταλίδης, Οι συντεχνίες και τα επαγγέλματα στην Ἐδεσσα, ό.π., σ. 59 (1974), σ. 70 (1999).
 214. Κώδιξ λογαριασμῶν ἐπιτρόπων τῆς Ἱερᾶς Ἐκκλησίας τῆς Παναγίας Ἐλεούσης, φ. 36β (12-07-1906), στήχ. 8-9, βλ. και φ. 39α (06-07-1906), στήχ. 28.
 215. Κώδιξ τῆς σχολῆς, ό.π., φ. 31αβ (1779-1783).
 216. Σταλίδης, Κώδιξ, ό τό πρώτον συστηθείς, ό.π., σ. 43, Νο 28, στήχ. 06.
 217. Σταλίδης, Κώδιξ, ό τό πρώτον συστηθείς, ό.π., σ. 58, Νο 31, στήχ. 06.
 218. Σταλίδης, Κώδιξ, ό τό πρώτον συστηθείς, ό.π., σ. 59, Νο 31, στήχ. 06.
 219. (Κώδιξ καταλόγων) προαιρετικής βοηθείας υπὲρ τῶν πτωχῶν, φ. 13α (1892). Η οικογένεια Δάδου έλκει την καταγωγή της από το Νυμφάιο (Νέβεσκα).
 220. Σταλίδης, Οι συντεχνίες και τα επαγγέλματα στην Ἐδεσσα, ό. π., σ. 59 (1974), σ. 70 (1999).
 221. Κώδιξ λ/σμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου (1837 - 1890), φ. 68α (12-11-1904), στήχ. 35, K. Γ. Σταλίδης, "Η Δημιογεοντία στην Ἐδεσσα κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας", ΙΣΤ' Πανελλήνιο Ιστορικό Συνέδριο, Πρακτικά, Θεσσαλονίκη 1996, σ. 78.
 222. Κατσάνης, Ονομαστικό Νυμφάλιον, ό.π., σ. 55, 97.
 223. Άννας Βογιατζή, Σερβοκροατικό - Ελληνικό Λεξικό, σ. 881, Βουλγαροελληνικόν Λεξικόν, σ. 343, Σύγχρονο Ρωσο - Ελληνικό Λεξικό, Μόσχα 1966, σ. 346-347, *Balgarski etimologi en re nik*, Sofia 1971, τ. 1, σ. 640-641.
 224. Κώδιξ λ/σμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου (1837 - 1890), φ. 33β (23-03-1861), στήχ. 28.
 225. Κώδιξ λ/σμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου (1837 - 1890), φ. 37β (29-11-1862), στήχ. 15.
 226. Σταλίδης, Κώδιξ, ό τό πρώτον συστηθείς, ό.π., σ. 98, Νο 38, στήχ. 21.
 227. II ev, *Re nik na li nite i familni imena*, σ. 211.
 228. Κώδιξ λογαριασμῶν ἐπιτρόπων τῆς Ἱερᾶς Ἐκκλησίας τῆς Παναγίας Ἐλεούσης, φ. 12α, στήχ. 17 (10-09-1848).
 229. Κώδιξ λογαριασμῶν ἐπιτρόπων τῆς Ἱερᾶς Ἐκκλησίας τῆς Παναγίας Ἐλεούσης, φ. 11α, στήχ. 29 (10-09-1850).
 230. *Balgarski etimologi en recnik*, τ. 1, σ. 644-645, Άννας Βογιατζή, Σερβοκροατικό-Ελληνικό Λεξικό, σ. 882, II ev, *Re nik na li nite i familni imena*, σ. 214, Nedjalka Ivanova - Penka Radeva, *Ot "A" do "JA" imenata na Balgarite*, Sofia 1985, σ. 182, σ. 147-148.
 231. Η οικογένεια Θώδα έλκει την καταγωγή της από το Μοναστήρι (Μπιτόλια, Μπίτολα, τα).
 232. Μπούτουρα, *Tὰ νεοελληνικὰ κύρια ὀνόματα*, ό. π., σ. 121, Κατσάνης, Ονομαστικό Νυμφάλιον, ό.π., σ. 55.
 233. Σταλίδης, Κώδιξ, ό τό πρώτον συστηθείς, ό.π., σ. 56, Νο 31, στήχ. 05.
 234. (Κώδιξ καταλόγων) προαιρετικής βοηθείας

- υπὲρ τῶν πτωχῶν, φ. 2β (1887).
 235. Σταλίδης, Κώδιξ, ό τό πρώτον συστηθείς, ό.π., σ. 56, Νο 31, στήχ. 06.
 236. Σταλίδης, Οι συντεχνίες και τα επαγγέλματα στην Ἐδεσσα, ό.π., σ. 59 (1974), σ. 70 (1999).
 237. Σταλίδης, Οι συντεχνίες και τα επαγγέλματα στην Ἐδεσσα, ό.π., σ. 59 (1974), σ. 70 (1999).
 238. Σταλίδης, Κώδιξ, ό τό πρώτον συστηθείς, ό.π., σ. 55, Νο 31, φ. 34β, στήχ. 44.
 239. Σταλίδης, Κώδιξ, ό τό πρώτον συστηθείς, ό.π., σ. 56, Νο 31, φ. 35β, στήχ. 15.
 240. Σταλίδης, Κώδιξ, ό τό πρώτον συστηθείς, ό.π., σ. 76, Νο 34, στήχ. 17.
 241. Σταλίδης, Κώδιξ, ό τό πρώτον συστηθείς, ό.π., σ. 102, Νο 39, στήχ. 12.
 242. Ef. "Ἐδεσσα, ἔτ. A", φ. 18(01-10-1919), σ. 6.
 243. Σύμφωνα με πληροφορία του Ξενοφώντα (Ξένου) Ακάμπαλη - Καραμαλάκη (Ἐδεσσα 1926), οι Τούρκοι έδωσαν στον παππού του, Μιχάλη (1870 Χαμιντιέ Μαγνησίας της Μικράς Ασίας - 1963 Ἐδεσσα) το παρατούντα καρα malak, δηλαδή μαύρο βουβαλάκι, επειδή ο παππούς του ήταν πεχλεβάνης (παλαιστής), ήταν μαύρος και δυνατός σαν βουβάλι και δεν είχε νικηθεί ποτέ από άλλους πεχλεβάνηδες (παλαιστές).
 244. Σταλίδης, Κώδιξ, ό τό πρώτον συστηθείς, ό.π., σ. 54, Νο 30, στήχ. 15, σ. 55, Νο 31, στήχ. 50.
 245. Νικολαΐδου, Ἐτυμολογικόν Λεξικόν τῆς Κουτσοβλαχικῆς Γλώσσης, ό.π., σ. 203, Papajagi, *Dictionarul dialectului aromân*, ό.π., σ. 346.
 246. Κώδιξ τῶν Ἀγίων ἐκκλησιῶν τῆς Ἀγιωτάτης Μητροπόλεως Βοδενῶν, φ. 22α (1785).
 247. Κώδιξ ἀρχαῖος λογαριασμῶν ἐπιτρόπων τῶν ἐκκλησιῶν Βοδενῶν, φ. 189β (09-03-1835).
 248. Παμπούης I. T., *Tουρκικό λεξιλόγιο της Νέας Ελληνικῆς*, Αθήνα 1988, τ. A', σ. 208. Οι πρόσφυγες της Ἐδεσσας από τη Μικρά Ασία χρησιμοποιούσαν τη λ. κατσάκης με την παραπάνω σημασία. Επίσης, χρησιμοποιούσαν την έκφραση "γκατσάν - γκατσανά" με τη σημασία "όπου φύγει - φύγει". Στα γλωσσικά ιδιώματα της Ηπείρου η λ. κατσάκη σημαίνει τον λαθραίο καπνό (Μπόγκα, Τὰ γλωσσικά ιδιώματα τῆς Ἡπείρου, Ιωάννινα 1966, τ. B', σ. 26).
 249. Νικολαΐδου, Ἐτυμολογικόν Λεξικόν τῆς Κουτσοβλαχικῆς Γλώσσης, ό.π., σ. 205, 206, Ααζάρου, "Αρωμανική ανθρωπωνυμία", ό.π., σ. 22, Papahagi, *Dictionarul dialectului aromân*, ό.π., σ. 351.
 250. Κουμανούδης, Λεξικόν Λατινοελληνικόν, σ. 107.
 251. Βουλγαροελληνικόν Λεξικόν, σ. 443.
 252. Σύμφωνα με πληροφορία του Γεωργίου Κατσάρα (05-02-1997), οι οικογένειες Κατσάρα στην Ἐδεσσα είναι Κουτσόβλαχοι και οι πρόγονοι τους ήταν μεγαλοτελειγκάδες, είχαν πολλά κοπάδια από πρόβατα και γίδια, και προέρχονται από το χωριό Γράμμος (παλ. Γράμμιοστα), γι' αυτό και λέγονται Γράμμιοι οι οικισμοί (οι). Κατά τα τέλη του 19ου αιώνα, επειδή πιέζονταν από ντόπιους μπέηδες, έφυγαν από εκεί και εγκαταστάθηκαν με τα κοπάδια τους, αρχικώς στο χωριό N. Ζωή του N. Πέλλας και, μετά, από εκεί στην Ἐδεσσα. Κάποιοι απ' αυτούς είναι και οι σήμερα τυροκόμοι στην Ἐδεσσα, βλ. και Λ. Γερεμίτζε, "Οι παλιοί Βλάχοι της Ἐδεσσας", εφ. Εδεσσαϊκή, φ. 1809 (02-05-1998), σ. 6-7. Λ. Δ. Γερεμίτζες, Αναμνήσεις από την Παλιά Έδεσσα, Έδεσσα 2004, σ. 107-109.
 253. Νικολαΐδου, Ἐτυμολογικόν Λεξικόν τῆς Κουτσοβλαχικῆς Γλώσσης, ό.π., σ. 211.
 254. Κώδιξ ἀρχαῖος λογαριασμῶν ἐπιτρόπων τῶν ἐκκλησιῶν Βοδενῶν, φ. 189β (09-03-1835).
 255. Κώδιξ, ό τό πρώτον συστηθείς, φ. 16β (20-08-1847), στήχ. 45. Σταλίδης, Κώδιξ, ό τό πρώτον συστηθείς, ό.π., σ. 30, Νο 17, στήχ. 45.
 256. Κώδιξ, ό τό πρώτον συστηθείς, φ. 18α (17-02-1853), στήχ. 1-2. Σταλίδης, Κώδιξ, ό τό πρώτον συστηθείς, ό.π., σ. 30, Νο 18, στήχ. 1-2.
 257. Σταλίδης, Κώδιξ, ό τό π

271. Μπόγκα, *Tὰ γλωσσικὰ ἴδιώματα τῆς Ἡπείρου*, ὥ.π., τ. Α', σ. 443.
272. Σταλίδης, *Κῶδιξ*, ὁ τὸ πρῶτον συστηθείς, ὥ.π., σ. 54, Νο 31, φ. 34α (26-10-1869), στίχ. 6.
273. Μπόγκα, *Tὰ γλωσσικὰ ἴδιώματα τῆς Ἡπείρου*, ὥ.π., τ. Α', σ. 450.
274. Σταλίδης, *Κῶδιξ*, ὁ τὸ πρῶτον συστηθείς, ὥ.π., σ. 42, Νο 27, στίχ. 23-25.
275. *Κῶδιξ λ/σμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου* (1837 - 1890), φ. 62β (07-05-1896), στίχ. 02.
276. *Κῶδιξ λ/σμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου* (1837 - 1890), φ. 64α (03-01-1897), στίχ. 04.
277. *Κῶδιξ λ/σμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου* (1837 - 1890), φ. 55β (25-06-1890), στίχ. 26.
278. *Κῶδιξ λ/σμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου* (1837 - 1890), φ. 56β (25-06-1890), στίχ. 11.
279. *Κῶδιξ λ/σμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου* (1837 - 1890), φ. 56β (25-06-1890), στίχ. 15.
280. *Κῶδιξ λ/σμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου* (1837 - 1890), φ. 57β (25-06-1890), στίχ. 31.
281. *Κῶδιξ λ/σμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου* (1837 - 1890), φ. 67β (12-11-1904), στίχ. 01.
282. *Κῶδιξ λ/σμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου* (1837 - 1890), φ. 68β (29-01-1907), στίχ. 01.
283. *Κῶδιξ λ/σμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου* (1837 - 1890), φ. 69α (29-01-1907), στίχ. 23.
284. *Κῶδιξ λ/σμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου* (1837 - 1890), φ. 69β (04-02-1909), στίχ. 02.
285. II ev, *Re nik na li nite i familni imena*, σ. 335-336.
286. Σταλίδης, *Oι συντεχνίες και τα επαγγέλματα στην Έδεσσα*, ὥ.π., σ. 59 (1974), σ. 70 (1999).
287. *Κῶδιξ τῆς Ιερᾶς Μητροπόλεως Βοδενῶν*, φ. 13 (1900).
288. *Κῶδιξ ἀρχαῖος λογαριασμῶν ἐπιτρόπων τῶν ἐκκλησιῶν Βοδενῶν*, φ. 189β (09-03-1835).
289. Σταλίδης, *Oι συντεχνίες και τα επαγγέλματα στην Έδεσσα*, ὥ.π., σ. 49 (1974), σ. 113 (1974), σ. 64 (1999), σ. 133 (1999).
290. *Κῶδιξ τῶν Ἀγίων Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀγιωτάτης Μητροπόλεως Βοδενῶν*, φ. 13α (1875).
291. *Νικολαΐδου, Ἐτυμολογικὸν Λεξικὸν τῆς Κουτσοβλαχικῆς Γλώσσης*, ὥ.π., σ. 321, 318, Κολτσίδας Αντ. Μ., Κουτσόβλαχοι. Οι βλαχόφωνοι Ἑλληνες, Θεσσαλονίκη 1993, σ. 359, Papahagi, *Dictionarul dialectului aromân*, ὥ.π., σ. 276.
292. Σταλίδης, *Κῶδιξ*, ὁ τὸ πρῶτον συστηθείς, ὥ.π., σ. 92, Νο 36 (φ. 58α), στίχ. 4, σ. 95, Νο 38, σ. 20, 23.
293. *Κουμανούδη, Λεξικόν Λατινοελληνικόν*, σ. 87.
294. Zaimov, *Balgarski imennik*, ὥ.π., σ. 20, II ev, *Re nik na li nite i familni imena*, ὥ.π., σ. 75.
295. Γιάννης Τζέμιος, *Tὰ τουρκικής προέλευσης ελληνικά επώνυμα*, Θεσσαλονίκη 2003, σ. 158.
296. *Νικολαΐδου, Ἐτυμολογικὸν Λεξικὸν τῆς Κουτσοβλαχικῆς Γλώσσης*, ὥ.π., σ. 322, Λαζάρου, "Αρωμανική ανθρωπωνυμία", ὥ.π., σ. 22, Papahagi, *Dictionarul*

- dialectului aromân*, ὥ.π., σ. 276.
297. *Κῶδιξ λ/σμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου* (1837 - 1890), φ. 21β (19-01-1854), στίχ. 22.
298. *Κῶδιξ λ/σμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου* (1837 - 1890), φ. 23α (19-11-1859), στίχ. 27.
299. *Κῶδιξ λ/σμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου* (1837 - 1890), φ. 26α (10-11-1859) στίχ. 25.
300. *Κῶδιξ λ/σμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου* (1837 - 1890), φ. 31α (01-03-1861) στίχ. 22.
301. Σταματάκου, *Λεξικὸν τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Γλώσσας*, τ. 2., σ. 2004.
302. Θεοφυλακτίδου, *Λεξικὸν Τουρκο-Ἑλληνικὸν*, σ. 102, Tuglaci, *Grand Dictionnaire Turk-Français*, σ. 117, Δημητριάδης, *Λεξικόν Ελληνο-Τουρκικόν*, σ. 215.
303. *Νικολαΐδου, Ἐτυμολογικὸν Λεξικὸν τῆς Κουτσοβλαχικῆς Γλώσσης*, ὥ.π., σ. 322, Κολτσίδας, Κουτσόβλαχοι, ὥ.π., σ. 359.
304. *Κῶδιξ ἀρχαῖος λ/σμῶν ἐπιτρόπων τῶν ἐκκλησιῶν Βοδενῶν*, φ. 6α (11-01-1834), στίχ. 01-02.
305. Σταλίδης, *Κῶδιξ*, ὁ τὸ πρῶτον συστηθείς, ὥ.π., σ. 23, Νο 9, στίχ. 6.
306. *Κῶδιξ τῶν Ἀγίων Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀγιωτάτης Μητροπόλεως Βόδενῶν*, 18-05-1876.
307. Zaimov, *Balgarski imennik*, ὥ. π., σ. 165, II ev, *Re nik na li nite i familni imena*, ὥ. π., σ. 356.
308. *Κῶδιξ λογαριασμῶν ἐπιτρόπων τῆς Ιερᾶς Ἐκκλησίας τῆς Παναγίας Ἐλεούσης*, φ. 9β (30-03-1840), στίχ. 1-3.
309. *Κῶδιξ λ/σμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου* (1837-1890), φ. 44α (08-01-1867), στίχ. 18.
310. Σταλίδης, *Oι συντεχνίες και τα επαγγέλματα στην Έδεσσα*, ὥ. π., σ. 59 (1974), σ. 70 (1999).
311. *Κῶδιξ λ/σμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου* (1837-1890), φ. 70α (04-02-1909), στίχ. 17.
312. Zaimov, *Balgarski imennik*, ὥ. π., σ. 170-171, II ev, *Re nik na li nite i familni imena*, ὥ. π., σ. 362.
313. *Κῶδιξ λ/σμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου* (1837-1890), φ. 54α (25-06-1890), στίχ. 13.
314. *Κῶδιξ λ/σμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου* (1837-1890), φ. 54β (25-06-1890), στίχ. 28.
315. *Κῶδιξ λογαριασμῶν ἐπιτρόπων τῆς Ιερᾶς Ἐκκλησίας τῆς Παναγίας Ἐλεούσης*, φ. 9β (30-03-1840), στίχ. 1-3.
316. *Κῶδιξ λογαριασμῶν ἐπιτρόπων τῆς Ιερᾶς Ἐκκλησίας τῆς Παναγίας Ἐλεούσης*, φ. 10β (17-07-1847), στίχ. 3.
317. *Κῶδιξ λογαριασμῶν ἐπιτρόπων τῆς Ιερᾶς Ἐκκλησίας τῆς Παναγίας Ἐλεούσης*, φ. 11β (17-07-1847), στίχ. 64, βλ. και, φ. 12α (10-09-1848), στίχ. 20.
318. *Κῶδιξ λ/σμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου* (1837 - 1890), φ. 25β (10-11-1859), στίχ. 36.
319. Παρασκευή Βογιατζή - Σταλίδου, "Αντώνιος Παρίσης", ὥ. π., σ. 31.
320. *Κῶδιξ λ/σμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου* (1837 - 1890), φ. 33β (23-03-1861), στίχ. 25.
321. Σταλίδης, *Oι συντεχνίες και τα επαγγέλματα*

Τα εδεσσαϊκά οικογενειακά ονόματα (1382 έως σήμερα). Ιστορική και γλωσσική θεώρηση

- στην Έδεσσα, ὥ. π., σ. 59 (1974), σ. 70 (1999).
322. *Κῶδιξ λ/σμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου* (1837 - 1890), φ. 68α (12-11-1904), στίχ. 27.
323. Κατσάνης, *Ονομαστικό Νυμφαίου*, ὥ. π., σ. 54, Zaimov, *Balgarski imennik*, ὥ. π., σ. 172, II ev, *Re nik na li nite i familni imena*, ὥ. π., σ. 363. Γκίνη, *Ελληνο-Αλβανικό Λεξικό*, σ. 761, *Balgarski Etimologi en Re nik*, τ. 4, σ. 708 λήμμα πusa.
324. Τρανταφυλλίδης, *Τα οικογενειακά μας ονόματα*, ὥ. π., σ. 72, Θεοφυλακτίδου, *Λεξικόν Τουρκο-Ἑλληνικόν*, σ. 159-160, Tuglaci, *Grand Dictionnaire Turk-Français*, σ. 184, Δημητριάδης, *Λεξικόν Ελληνο-Τουρκικόν*, σ. 295. Βλ. και II ev, *Re nik na li nite i familni imena*, ὥ. π., σ. 155, όπου θεωρεῖ το όνομα ευχετικό και το ευμολογεί από το σλαβ. dal < q. davam "δίνω" και το εξηγεί: 1. "να του δίνει ο Θεός τα πάντα", 2. "να αγαπά να δίνει και να του δίνουν".
325. Σταλίδης, *Κῶδιξ*, ὁ τὸ πρῶτον συστηθείς, ὥ. π., σ. 22, Νο 8, στίχ. 22.
326. *Κῶδιξ τῶν Ἀγίων Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀγιωτάτης Μητροπόλεως Βοδενῶν*, φ. 126α (18-05-1876), Σταλίδης, *Oι συντεχνίες και τα επαγγέλματα στην Έδεσσα*, ὥ. π., σ. 62 (974), σ. 57 (1999).
327. Σταλίδης, *Κῶδιξ*, ὁ τὸ πρῶτον συστηθείς, ὥ. π., σ. 34, Νο 20, στίχ. 46.
328. Σταλίδης, *Κῶδιξ*, ὁ τὸ πρῶτον συστηθείς, ὥ. π., σ. 102, Νο 39, στίχ. 18.
329. Σταλίδης, *Κῶδιξ*, ὁ τὸ πρῶτον συστηθείς, ὥ. π., σ. 106, Νο 41, στίχ. 14, σ. 107, Νο 41, στίχ. 27.
330. Σταλίδης, *Oι συντεχνίες και τα επαγγέλματα στην Έδεσσα*, ὥ. π., σ. 59 (1974), σ. 70 (1999).
331. Πηλίλης, *Tίτλοι, ὄφρικα και ἀξιώματα*, ὥ. π., σ. 53-58.
332. Σταλίδης, *Κῶδιξ*, ὁ τὸ πρῶτον συστηθείς, ὥ. π., σ. 90, Νο 36, στίχ. 28.
333. Θεοφυλακτίδου, *Λεξικόν Τουρκο-Ἑλληνικόν*, σ. 573, Tuglaci, *Grand Dictionnaire Turk-Français*, σ. 578, Δημητριάδης, *Λεξικόν Ελληνο-Τουρκικόν*, σ. 353, II ev, *Re nik na li nite i familni imena*, ὥ. π., σ. 505.
334. *Κῶδιξ λογαριασμῶν ἐπιτρόπων τῆς Ιερᾶς Ἐκκλησίας τῆς Παναγίας Ἐλεούσης*, φ. 24α (01-11-1886), στίχ. 16.
335. Σταλίδης, *Oι συντεχνίες και τα επαγγέλματα στην Έδεσσα*, ὥ. π., σ. 70 (1999).
336. Σταλίδης, *Oι συντεχνίες και τα επαγγέλματα στην Έδεσσα*, ὥ. π., σ. 70 (1999).
337. Papahagi, *Dictionarul dialectului aromân*, ὥ. π., σ. 1249, Κατσάνης, *Ονομαστικό Νυμφαίου*, ὥ. π., σ. 73, σ. 668.
338. *Νικολαΐδου, Ἐτυμολογικόν Λεξικόν τῆς Κουτσοβλαχικῆς Γλώσσης*, σ. 594.
339. Γκίνη, *Λεξικό Αλβανο-Ἑλληνικό*, σ. 165-166, Γκίνη, *Ελληνο-Αλβανικό Λεξικό*, σ. 332.
340. *Re nik na redki, ostareli i dialektni dumii v literaturata ni ot XIX i XX vek*, ὥ. π., σ. 529.
341. *Κῶδιξ ἀρχαῖος λογαριασμῶν ἐπιτρόπων τῶν* έκκλησιῶν Βοδενῶν, φ. 189β (09-03-1835).
342. K. Γ. Σταλίδης, "Η οικογένεια Παρίση στην Έδεσσα. Συμβολή στην ιστορία της", εφ. "Εδεσσαϊκή", φ. 1561 (31-07-1993), σ. 6, 8, φ. 1562 (07-08-1993), σ. 6, 8, Παρασκευή Βογιατζή - Σταλίδου, "Αντώνιος Παρίσης", ὥ. π., σ. 30-31.
343. Σταλίδης, *Κῶδιξ*, ὁ τὸ πρῶτον συστηθείς, ὥ. π., σ. 22, Νο 8, στίχ. 21.
344. Σταλίδης, *Κῶδιξ*, ὁ τὸ πρῶτον συστηθείς, ὥ. π., σ. 17, Νο 5, στίχ. 24.
345. *Κῶδιξ τῶν Ἀγίων Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀγιωτάτης Μητροπόλεως Βοδενῶν*, 18-05-1876.
346. *Κῶδιξ λογαριασμῶν ἐπιτρόπων τῆς Ιερᾶς Ἐκκλησίας τῆς Παναγίας Ἐλεούσης*, φ. 10α (30-03-1840), στίχ. 43.
347. Σταλίδης, *Κῶδιξ*, ὁ τὸ πρῶτον συ

362. Κατσάνης, Ονομαστικό Νυμφαίου, ό.π., σ. 70.
363. Tuglaci, *Grand Dictionnaire Turk-Français*, σ. 555. Δημητριάδης, Λεξικόν Ελληνο-Τουρκικόν, σ. 346.
364. Σταλίδης, Κώδιξ, ό το πρῶτον συστηθείς, ό.π., σ. 87, No 36, στίχ. 31.
365. Κώδιξ λ/σμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου (1837 - 1890), φ. 66α (02-07-1900), στίχ. 33.
366. Κώδιξ λ/σμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου (1837 - 1890), φ. 61α (03-05-1896), στίχ. 01.
367. Κώδιξ λ/σμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου (1837 - 1890), φ. 61β (03-05-1896), στίχ. 07.
368. Zaimov, *Balgarski imennik*, ό.π., σ. 179, II ev, *Re nik na li nite i familni imena*, ό.π., σ. 391, Boris Had istojanov, *Balgarskite imena v carkovno-narodnata tradicija*, Sofia 1999, σ. 50, 51, Nedjalka Ivanova - Penka Radeva, *Ot "A" do "JA" imenata na Balgarite*, ό.π., σ. 183.
369. Σταλίδης, Κώδιξ, ό το πρῶτον συστηθείς, ό. π., σ. 102, No 39, στίχ. 31.
370. Παρασκευή Βογιατζή - Σταλίδου, "Αντώνιος Παρίσης", ό.π., σ. 31.
371. Κώδιξ λ/σμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου (1837 - 1890), φ. 53α (25-06-1890), στίχ. 01.
372. Iw. Θ. Λαμπίδη, *Γραμματική τῆς Βουλγαρικῆς Γλώσσας*, Θεσσαλονίκη 1968, σ. 46, *Gramatica na sastremennja bajgarski kpi oven ezik*, τ. 2. *Morfologija*, ό.π., σ. 72, Zaimov, *Balgarski imennik*, ό.π., σ. 180, II ev, *Re nik na li nite i familni imena*, ό.π., σ. 393.
373. Γιάννα Κολλέκα, "Αλβανικά επώνυμα Ελλήνων", *Ονόματα*, Αθήνα 1983, τ. 8, σ. 25-26.
374. Σταλίδης, Κώδιξ, ό το πρῶτον συστηθείς, ό.π., σ. 90, No 36, στίχ. 15.
375. II ev, *Re nik na li nite i familni imena*, ό.π., σ. 428, Τρανταψύλλιδης, *Τα οικογενειακά μας ονόματα*, ό.π., σ. 15.
376. Chantal Tanet – Tristan Hordé, *Dictionnaire des prénoms*, Paris (Larousse) 2000, σ. 379-380, Marie - Thérèse Morlet, *Dictionnaire étymologique des noms de famille*, Paris 1997, σ. 857-858.
377. Σταλίδης, Κώδιξ, ό το πρῶτον συστηθείς, ό.π., σ. 20, No 5, στίχ. 109.
378. Σταλίδης, Κώδιξ, ό το πρῶτον συστηθείς, ό.π., σ. 22, No 8, στίχ. 24.
379. Κώδιξ τῶν Ἀγίων Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀγιωτάτης Μητροπόλεως Βοδενῶν, φ. 126α (18-05-1786), Σταλίδης, *Oι συντεχνίες και τα επαγγέλματα στην Έδεσσα*, ό.π., σ. 62(974), σ. 57(1999).
380. Πηγιλίτης, *Titlos*, δφφίκια και ἀξιώματα, ό.π., σ. 65-67.
381. Σταλίδης, Κώδιξ, ό το πρῶτον συστηθείς, ό.π., σ. 20, No 5, στίχ. 108.
382. Σταλίδης, Κώδιξ, ό το πρῶτον συστηθείς, ό.π., σ. 22, No 8, στίχ. 23.
383. Κώδιξ τῶν Ἀγίων Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀγιωτάτης Μητροπόλεως Βοδενῶν, φ. 126α (18-05-1786), Σταλίδης, *Oι συντεχνίες και τα επαγγέλματα στην Έδεσσα*, ό.π., σ. 62 (974), σ. 57 (1999).

384. Κώδιξ λ/σμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου (1837 - 1890), φ. 20β (26-10-1850), στίχ. 01.
385. Σταλίδης, Κώδιξ, ό το πρῶτον συστηθείς, ό.π., σ. 32, No 20, στίχ. 13, σ. 33, No 32, στίχ. 20.
386. Πηγιλίτης, *Titlos*, δφφίκια και ἀξιώματα, ό.π., σ. 58-61.
387. Κώδιξ λ/σμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου (1837 - 1890), φ. 68α (12-11-1904), στίχ. 05.
388. Κώδιξ λ/σμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου (1837 - 1890), φ. 69α (29-01-1907), στίχ. 20-21.
389. Κώδιξ λ/σμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου (1837 - 1890), φ. 69β (04-02-1909), στίχ. 02.
390. *Tursko-Balgarski Re nik*, σ. 475, λήμψα sallabaş, II ev, *Re nik na li nite i familni imena*, ό.π., σ. 437.
391. Σταλίδης, *Oι συντεχνίες και τα επαγγέλματα στην Έδεσσα*, ό.π., σ. 59(1974), σ. 70(1999).
392. Σύμφωνα με μαρτυρία του Σταύρου Σέξτου (01-07-1996), η οικογένεια Σέξτου προέρχεται από την Ἡπειρο και, μετά από περιπλάνησή της σε διάφορα μέρη (Μοναστήρι κ.ά.), είχαν εγκατασταθεί πρώτα στο χωριό Κάτω Γραμματικό του Ν. Πέλλας και από εκεί εγκαταστάθηκαν στην Έδεσσα.
393. Δημ. Σαμισάρης, "Τὰ ἀνθρωπωνύμια τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας κατά τὴν ζωματικατία μὲ βάση τὶς ἐπιγραφικές μαρτυρίες", *Μακεδονικά*, τ. 22, Θεσσαλονίκη 1982, σ. 264, 290. Κουμανούδη, Λεξικόν Αρτινοελληνικόν, σ. 863.
394. Argyro B. Tataki , *Macedonian Edessa*, ό.π., σ. 67, 70, 94, όπου και σχετική βιβλιογραφία.
395. Το όνομα Δίνες είναι μιօρφή του ονόματος Κωνσταντίνου.
396. Σταλίδης, Κώδιξ, ό το πρῶτον συστηθείς, ό.π., σ. 103, No 39, στίχ. 23.
397. Κώδιξ λ/σμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου (1837 - 1890), φ. 60β (03-05-1896), στίχ. 05.
398. Το όνομα Ντίνης είναι υποκοριστικό του ονόματος Κωνσταντίνους.
399. Κώδιξ λογαριασμῶν ἐπιτρόπων τῆς Ιερᾶς Ἐκκλησίας τῆς Παναγίας Ἐλεούσης, φ. 59α (11-12-1878), στίχ. 33-34.
400. Μιχ. Αθ. Καλινδέοη, 'Ο βίος τῆς Κοινότητος Βλάτσης ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Εἰς τὸ πλαίσιον τοῦ Δυτικομακεδονικοῦ περιφάλλοντος, Θεσσαλονίκη 1982, σ. 419.
401. Κώδιξ λ/σμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου (1837 - 1890), φ. 41β (19-11-1864), στίχ. 19.
402. Nikolaiidou, *Έτυμολογικὸν Λεξικὸν τῆς Κουτσοβλαχικῆς Γλώσσης*, ό.π., σ. 23, 474, Mandeson, *Téleio italoελληνικό λεξικό*, σ. 1258.
403. B. ενδεικτ. *Balgarski Etimologi en Re nik*, Sofia 2002, τ. 6, σ. 633-635, λήμψα siv, όπου διάφορες γλωσσικές μιօρφές και σημασίες στις διάφορες σλαβικές γλώσσες.
404. Βουλγαροελληνικόν Λεξικόν, σ. 1225, Άννας Βογιατζή, *Σερβοκροατικό-Ελληνικό Λεξικό*, σ. 636.
405. Άννας Βογιατζή, *Σερβοκροατικό-Ελληνικό Λε-*

536. Κώδιξ λ/σμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου (1837 - 1890), φ. 70α (04-02-1909), στίχ. 16.
426. Κώδιξ λογαριασμῶν τῆς Ιερᾶς Ἐκκλησίας τῆς Μητροπόλεως. 1836 Δεκεμβρίου α', φ. 27α(1838).
427. Κώδιξ λογαριασμῶν ἐπιτρόπων τῆς Ιερᾶς Ἐκκλησίας τῆς Παναγίας Ἐλεούσης, φ. 11β(17-07-1847), στίχ. 64.
428. Σταλίδης, Κώδιξ, ό το πρῶτον συστηθείς, ό.π., σ. 33, No 20, στίχ. 35.
429. Κώδιξ λ/σμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου (1837 - 1890), φ. 21β (19-01-1854), στίχ. 20.
430. Σταλίδης, Κώδιξ, ό το πρῶτον συστηθείς, ό.π., σ. 109, No 43, στίχ. 23.
431. Κατσάνης, Ονομαστικό Νυμφαίου, ό.π., σ. 74, Ταχινοσλής, "Μορφές του Γεώργιος", ό.π., σ. 121.
432. Σταλίδης, Κώδιξ, ό το πρῶτον συστηθείς, ό.π., σ. 22, No 8, φ. 11β (01-10-1782), στίχ. 6.
433. Κώδιξ τῆς σχολῆς, ό.π., φ. 44β(1844-1846)
434. Σταλίδης, Κώδιξ, ό το πρῶτον συστηθείς, ό.π., σ. 54, No 31, φ. 34α (26-10-1869), στίχ. 6.
435. Κώδιξ λ/σμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου (1837 - 1890), φ. 47β (09-06-1884), στίχ. 22.
436. B. και Zaimov, *Balgarski imennik*, ό.π., σ. 225, II ev, *Re nik na li nite i familni imena*, ό.π., σ. 496, 501, όπου άλλη ετυμολογική θεώρηση.
437. Κώδιξ λ/σμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου (1837 - 1890), φ. 63α (07-05-1896), στίχ. 25.
438. Σταλίδης, Κώδιξ, ό το πρῶτον συστηθείς, ό.π., σ. 82, No 35, στίχ. 09-10.
439. Σταλίδης, Κώδιξ, ό το πρῶτον συστηθείς, ό.π., σ. 94, No 38, στίχ. 13, σ. 95, No 38, στίχ. 14, 18.
440. Κώδιξ τῆς σχολῆς, ό.π., φ. 10α(1866).
441. Κώδιξ λ/σμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου (1837 - 1890), φ. 56β (25-06-1890), στίχ. 15.
442. Σταλίδης, *Oι συντεχνίες και τα επαγγέλματα στην Έδεσσα*, ό. π., σ. 59(1974), σ. 70(1999).
443. Κώδιξ λ/σμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου (1837 - 1890), φ. 68α (12-11-1904), στίχ. 33.
444. Βουλγαροελληνικόν Λεξικόν, σ. 1444.
445. Κατσάνης, Ονομαστικό Νυμφαίου, ό.π., σ. 55-56.
446. Ταχινοσλής, "Μορφές του Γεώργιος", ό.π., σ. 121.
447. Κώδιξ λ/σμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου (1837 - 1890), φ. 58β (25-06-1890), στίχ. 35.
448. Κώδιξ τῶν Ἀγίων Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀγιωτάτης Μητροπόλεως Βοδενῶν, φ. 126α(1786).
449. Nikolaiidou, *Έτυμολογικὸν Λεξικὸν τῆς Κουτσοβλαχικῆς Γλώσσης*, ό.π., σ. 562, Κουμανούδης, Λεξικόν Αρτινοελληνικόν, σ. 298, 299, Papahagi, *Dictionarul dialectului aromân*, ό.π., σ. 538.
450. Η οικογένεια Φίστα έλκει την καταγωγή της από το Νυμφαίο (Νέβεσκα).
451. Κουμανούδη, Λεξικόν Αρτινοελληνικόν, σ. 309.
452. Κατσάνης, Ονομαστικό Νυμφαίου, ό.π., σ. 63.
453. Tuglaci, *Grand Dictionnaire Turk-Français*, σ. 281, Δημητριάδης, Λεξικόν Ελληνο-Τουρκικόν, σ. 250.

454. Σταλίδη, Κώδιξ, ὁ τὸ πρῶτον συστηθεὶς, ὁ.π., σ. 53, No 30 (φ. 33β(20-04-1867), στίχ. 23-24.
455. Σταλίδης, Κώδιξ, ὁ τὸ πρῶτον συστηθεὶς, ὁ.π., σ. 79, No 35, στίχ. 26.
456. Σταλίδης, Οἱ συντεχνίες καὶ τα επαγγέλματα στην Ἔδεσσα, ὁ.π., σ. 59 (1974), σ. 70 (1999).
457. Κώδιξ λ/σμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου (1837 - 1890), φ. 66α (02-07-1900), στίχ. 32.
458. Κώδιξ λ/σμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου (1837 - 1890), φ. 67α (24-11-1901), στίχ. 01.
459. Κώδιξ λ/σμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου (1837-1890), φ. 33β (23-03-1861), στίχ. 06.
460. Σταλίδης, Κώδιξ, ὁ τὸ πρῶτον συστηθεὶς, ὁ.π., σ. 89, No 36, στίχ. 20.
461. Κώδιξ λ/σμῶν ἐπιτρόπων τοῦ Προδρόμου (1837-1890), φ. 56α (25-06-1890), στίχ. 18.
462. Σταλίδης, Κώδιξ, ὁ τὸ πρῶτον συστηθεὶς, ὁ.π., σ. 22, No 8, στίχ. 21.
463. Σταλίδης, Κώδιξ, ὁ τὸ πρῶτον συστηθεὶς, ὁ.π., σ. 22, No 9, στίχ. 04.
464. Σταλίδης, Κώδιξ, ὁ τὸ πρῶτον συστηθεὶς, ὁ.π., σ. 20, No 6, στίχ. 05.
465. Σταλίδης, Κώδιξ, ὁ τὸ πρῶτον συστηθεὶς, ὁ.π., σ. 22, No 08, στίχ. 09.
466. Κώδιξ τῶν Ἅγιων Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀγιωτάτης Μητροπόλεως Βοδενῶν, φ. 126α (1786).
467. Σταλίδης, Κώδιξ, ὁ τὸ πρῶτον συστηθεὶς, ὁ.π., σ. 50, No 30, στίχ. 21.
468. Σταλίδης, Κώδιξ, ὁ τὸ πρῶτον συστηθεὶς, ὁ.π., σ. 76, No 34, στίχ. 22.
469. Σταλίδης, Οἱ συντεχνίες καὶ τα επαγγέλματα στην Ἔδεσσα, ὁ.π., σ. 59 (1974), σ. 70 (1999).
470. Τα ονόματα που ἔχουν επιλεγεῖ στον προηγούμενο πίνακα είναι ελάχιστο χαρακτηριστικό δείγμα τού γλωσσικού πολιτισμού των εδεσσαϊκών επιωνύμων. Στην ολοκλήρωση της μελέτης, που ετοιμάζεται, συμπληρωμάνονται όλα τα επώνυμα των κατοίκων της Ἔδεσσας κάθε γλωσσικού πολιτισμού, ο οποίος άφησε τα ίχνη του σ' αυτά.

Konstantinos G. Stalidis

Edessaian surnames (from 1382 to the present). A historical and linguistic review

I. Historical evidence

The earliest evidence of Edessaian forenames, from the period of Ottoman domination onwards, comes from the year 1382 and is found in the archive of the Cretan notary Manolis Bresianos, which is now in the Venice State Archive. It mentions the Edessaian forenames *Kalitsa* and *Dimitrios*. Subsequently there is increasing evidence of Edessaian forenames, which in the course of time became surnames.

II. The provenance of Edessaian surnames

1. According to the evidence, at the start of the period of Ottoman rule Edessaian names were only baptismal names. To these, as time went by, were added place of origin, title, status (natural or spiritual), profession or occupation, patronymic, and so on and so forth. Thus the evidence multiplies of the categories of Edessaian names, which, in the course of time, became surnames.

2. Many linguistic cultures have influenced Edessaian surnames. Thus, according to the evidence, regarding their linguistic 'nationality' the Edessaian surnames are of Greek, Latin, Hebrew, Turkish, Slavonic, Albanian, Vlach, Italian, and other origin.

III. Modern Edessaian surnames

Three linguistic cultures have played a part in the development of modern Edessaian surnames:

1. the indigenous Greek linguistic culture (and all that goes with it);
2. the Greek refugee linguistic culture, which the refugees brought to Edessa after the Asia Minor Disaster (1922);
3. the Panhellenic Greek linguistic culture, i.e. the inhabitants who, for various reasons, have settled (and continue to settle) in Edessa from various other parts of Greece.

The composition of the various cultures is a distinctive feature of the history of Edessa in all its manifestations. And the same, of course, applies to the Edessaian surnames.

Παντελής Καβακόπούλος

Μουσικολογική καὶ ηθογραφική θεώρηση των χορών του νομού Πέλλας

Το θέμα της ανακοίνωσής μου αναφέρεται στη μουσικολογική καὶ ηθογραφική θεώρηση των χορών του νομού Πέλλας. Η πρώτη μου επαφή με το χώρο πραγματοποιήθηκε τον Ιανουάριο του 1961, όταν ήμουν προϊστάμενος του τμήματος εθνικής μουσικής του Εθνικού Ιδρύματος Ραδιοφωνίας (Ε.Ι.Ρ.). Τότε προκάλεσα το ενδιαφέρον στον Γεν. Διευθυντή καὶ αγωνιστή στο πολεμικό ναυτικό Πύρρο Σπυρομήλιο, Βορειοπειρώτη, να διασώσουμε τον μουσικολαογραφικό πλούτο των τραγουδιών της Ελλάδας καὶ πρώτα των ακριτικών περιοχών, συγκεκριμένα Μακεδονίας, Θράκης καὶ Ήπειρου.

Ως υπεύθυνος του συνεργείου, μαζί με έναν τεχνικό του Ε.Ι.Ρ από τη Θεσσαλονίκη επισκεφθήκαμε τα αστικά κέντρα των νομών Πέλλας, Έδεσσα, Αριδαία καὶ την κωμόπολη του Εξαπλατάνου, στη συνέχεια τη Φλώρινα, τις Άνω καὶ Κάτω Κλεινές. Ήχογραφήσαμε έναν αρκετά μεγάλο αριθμό χορευτικών ενόργανων μελωδιών.

Μετά τη συνταξιοδότησή μου το 1981 ως μουσικού συμβούλου της Ε.Π.Τ. I, με τηλεοπτικό συνεργείο 15 περίπου ατόμων, το 1986, βιντεοσκοπήσαμε τρεις ημίωρες εκπομπές, δύο στην Έδεσσα καὶ μία στη Παλιά Πέλλα, που μεταδόθηκαν από τον τηλεοπτικό σταθμό της Ε.Π.Τ. Αντίγραφα των εκπομπών αυτών στάλθηκαν καὶ στο εξωτερικό. Η μουσικολαογραφική έρευνα καὶ η καταγραφή των χορών έγινε πολύ αργότερα, αφού προηγούμενα είχα επισκεφθεί περισσότερα από δώδεκα καλοκαίρια την περιοχή Αλμωπίας για τον σκοπό αυτόν. Στην ανακοίνωσή μου αναφέρω τρεις αντιπροσωπευτικούς χορευτικούς σκοπούς με τον ίδιο όντος.

Η πρώτη, καὶ η ευρύτερα διαδεδομένη χορευτική μελωδία, είναι η «Στάνκαινα», όνομα γυναικείο: «Αναστασία», που βγαίνει μέσα α-

πό το θέμα του τραγουδιού σε ελεύθερη παράφραση. «Σήκω Στάνκε ν' ανοίξεις τη θύρα γιατ' έρχονται προξενητάδες για να σε παντρέψουμε». Κανονικά θα πρέπει να ήταν τραγούδι καὶ χορός του αρραβώνα ή του γάμου. Σημασία έχει πως μελωδία καὶ χορός εκτελούνται σε όλα τους τα γλέντια χωρίς τραγούδι, όπως καὶ το «Μουσταμπέικο», που αναφέρεται σε κάποιον, επί Τουρκοκρατίας, «Μουσταφάμπεϊ». Είναι γνωστό πως τα ποιητικά θέματα σε όλους τους σκοπούς της βορειοδυτικής Μακεδονίας έχουν ξεχαστεί για πολλούς λόγους, που δεν σχετίζονται με το θέμα της ανακοίνωσης. Στη σειρά ακολουθεί ο σκοπός «Όταν οι οξείες μπουμπουκιάζουν». Και οι τρεις σκοποί κινούνται σε 11σημα μέτρα 4+7.

Οι δύο πρώτες μελωδίες, «Στάνκαινα» καὶ «Μουσταμπέικο», συντίθενται μετρικά από σπονδείο καὶ δεύτερο επίτριτο

|| _ _ | _ u _ _ ||.

Κατά περιοχές η αγωγή του όντου αλλάζει, άλλοτε αργά καὶ άλλοτε γρήγορα. Π.χ. στην Παλιά Πέλλα ο χορός της «Στάνκαινας» αρχίζει πολύ αργά, όπως καὶ το «Μουσταμπέικο».

Παραθέτω τη χορευτική μελωδία της «Στάνκαινας» στην καλύτερη της εκτέλεση, όπως την κατέγραψα στην ευρωπαϊκή παρασημαντική από τον μακαρίτη λαϊκό κλαρινοπαίκη Γιώργο Ουρούμη, 48 χρόνων, στον Εξαπλάτανο του νομού Πέλλας το 1991.